

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Darabos-utca 33. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A protestántizmus helyzete az ellentétes áramlatok között.

II.

A vakmerő hamisításnak, rágalmazásnak diszpeldányát találjuk egyik katolikus, illetőleg klerikális lap a „Magyar Állam“ múlt évi dec. 13-iki számában, a melynek „Érdekes protestáns nyilatkozatok“ c. cikke azon cikksorozattal foglalkozik, a melyet én a „Debreceni Protestáns Lap“ múlt évi utolsó számaiban „Zárszámadás“ cím alatt írtam. Nem akarom tárgyalni ez „*érdekes nyilatkozatot*“, mert nem méltó ez arra. Nem, 1. azért, mert azt nagy valószínűség szerint olyan gyerkőc ember írhatta, a ki még nem tanult meg írni, írván p. o. mindjárt az elején eképpen: „Érdekesekek mint nyilatkozatok, *de* mint következtetéseiben jellemző logikátlanságok (hát én ezt a *logikus* beszédet nem értem!) azok a cikkek, melyekben a „*protestánsok jogainak*“ (még idézi tőlem!) és a protestáns szellemnek a nem protestánsokban való visszafejlődéséről panaszkodik stb.“ (gondolom ilyen formát akart mondani: „a protestánsok *jogai* iránt való *érséknek*“ stb). Nem méltó 2. azért, mert a ki e cikket írta, miután úgy nekem, mint a protestánsoknak nyilvánosan olyan dolgokat tulajdonít, miket nem tettünk (p. o. hogy én csak frázisokkal élek, hiszen csaknem szószerint idéztem a megírott történelmi tényeket, azoknak csoportosításából vonva le a következtetéseket; továbbá, hogy én kath. egyházfőkről mondtam, miképp azok a protestánsok jogai mellett szót emeltek, holott ilyen esetet nem is tudok! hogy a protestánsok a szép katolikus templomokat „*annektálták el*“; hogy a protestánsok szeretik gyakorolni a lélekfogdosást!! stb.) hát ezekből világosan látszik, hogy a ki ezt írta, nem meggyőződésből írt; így csak a fizetett, bérenc toll írhat, a milyenek sajnos! nem kevés számban

kerülnek az ujságírók táborában is. Nem azért tettem tehát említést a „M. Á.“ cikkéről, hogy azzal bővebben foglalkozzam, hanem azért, mert van annak reánk szórt rágalmi közt egy olyan mondás is, melynek van alapja. Éppen ez adta a gondolatot e sorok írására! Majd lentebb foglalkozom azzal az állítással; most csak az elmondottakból megállapítom a klerikalizmus gyűlölködését a protestántizmus ellen, mint egyik, ellenséges áramlatot, melynek szennyes hullámai ezt ostromolják.

Ez ostrom döngeti a protestántizmust egyfelől, soknak találván a szabadságot, mit ez ad a tömegeknek a lelkiösmeretet, a szabadság zárlainak összetörésével. Ezzel szüli — úgy mond — a forradalmakat. „A számtalan szekta *keletkezése meghozta* annak a feldicsért szabad vizsgálódásnak *átkát*, a vallástalanságot, atheizmust stb. mondja most is a „M. Á.“ hivatolt cikke. Míg más oldalról támadja a *túlzó irányzat*, mint minden vallást, a protestántizmust is. Ez meg keveseli azt is, a mit a protestántizmus nyújt. Az emberi gonoszság, e földi életben eláradt sok igazságtalanság, méltatlanságon háborgó lélek túlzásba csapván, Isten és vallás ellen támad, emberi gonoszságok miatt ezeket okolván. A szocializmus és a többi radikális irányzatok atheisták. Azt hiszik, hogy az elnyomatás az Isten, a vallás parancsából történik; emberek bűnéért azt vádolják, Azt a keresztyén vallást is, mely szabadságot, de igazi szabadságot szül. Nekik tehát nem kell sem Isten, sem hit. Gyűlölködve törnek kiirtására ezeknek és ezek szolgálainak, egyháznak, lelkészeknek mindenütt, kivétel nélkül a vallásokra nézve.

Ez irányzatoknak kevés a szabadság, mit a protestántizmus adott a föld népének. A *szektáknak* meg kevés a kegyesség, a buzgóság, mit a protestáns egyházak nyújtanak. A nazarénizmus a bibliának mélyen vallásos hitét, a

rendkívüli idők szülte határtalan buzgóságát, kegyességét szívan magába, megbotránkozik a fogyatékos kegyességen, mit a protestáns egyházak képviselőiben lát.

Ez ellentétes áramlatok közt a protestántizmus *Magyarországon* felettebb szorongatott helyzetben van, nagyon ingadozik, sőt omladozik. Megengedhetünk magunk védelmére annyit, hogy e romlásban külső, tőlünk nem függő és általunk meg nem akadályozható indokok is vannak, t. i. a r. kath. egyház által nyújtható és nyújtott világi előnyök, miket a vagyonthajhászok gyermeke hitvallásának könnyelműen oda dobásával sem késik elfogadni. De másfelől nem térhetünk ki annak beismerése előtt sem, hogy a nagyobb ok magában a protestántizmusban és a protestáns egyházak örálloiban van.

Először általában a protestántizmus természetében!... A protestántizmus megköveteli a vizsgálódás szabadságát. De az ész nevében túlhajtott kutatás, a rideg kritika kételkedésre, önmeghasonlásra vezetett. A mire fentebb hivatkoztam, a „M. A.” cikkének kérdéses tétele ezt mondja: „Épp így bántak el emberi lélekkel is, beletaszítván a *ridegségbe*, önzésbe (ez nem igaz) a minek ma is megvan nemcsak a vallási, hanem társadalmi téren is káros hatása. És a ki ezt észre veszi, az visszatér a kath. egyházba.” A statisztika tudománya pedig a számok egybevetéséből megállapította azt a tényt, hogy az öngyilkosságok száma nagyobb a protestáns országokban, mint a katolikusokban. Igaz, hogy viszont a gyilkosságokban ezek állnak amazok felett. Hogy Isten ítélete szerint melyik súlyosabb bűn, azt mi nem kutathatjuk: de a statisztikai tudomány útmutatása nyomán lehetetlen gondolkozás nélkül megállnunk azon megdöbbentő hatása előtt a protestáns szabad vizsgálódás elvének, melyet az túlhajtva, az emberi lélekre gyakorol, a kétely felköltésével. A református Kazinczy — minden bizonynyal a történelmi tények kellő mérlegelése nélkül! — ezt mondja 1813. nov. 2-ikán Tóth Ferencz pápai theol. professorhoz írt levelében: „Luther és társai a valót hajhászták s valóval kecsegtettek bennünket s mely való az, mit kapánk!?” Luther és társai megérezték, hogy a keresztyénség első sorban élet; ehhez képest minden reformátorok, mindenek felett Kálvin Genfben az életet is reformálták, a tanbeli megújulásnak az élet megújításával, megnemesítésével adtak tartalmat, jelentőséget. De azon eredmények után, miket a a rationalismusba csapott kritikai iskola külföldön és nálunk elért, a melyeknek hatása alól nálunk itt-ott még ma sem képesek szabadúlni a lelkek, igazán joggal kérdehetjük: Mely való

az, a mit ettől kapánk!? A sivár ridegség elkiéltlenült lélek, melylyel a klerikális lap méltán vádolja, nem a szabad vizsgálódást, hanem azokat, a kik hiúságokban magoknak tetszelegve, rettenetes olympusi göggel kezdték lerombolni a szabad vizsgálódás nevében a biblia tekintélyét és mint a tudománynak egyetlen hívatott képviselői, — nálunk a 70-es években — szörnyűséges ostentációval nevelték a jövő papjait tudományban és (csak keveset mondom!) kételkedésben. És mi az eredmény!... Hogy a mint a klerikális lap állítja, a ki ezt észre veszi, — az visszatér a kath. egyházba, — a műveltek köréből erre nézve nem vagyok tájékozva; nem vezetünk róla statisztikát, ellenben hogy a lelkészek a protestáns egyházakból a római egyházba még Magyarországon sem térnek át, míg viszont igen, ezt halljuk, tudjuk; a népről pedig határozottan mondhatjuk, hogy a ki a protestáns egyházak ridegségét felismeri, a ki többet óhajt szívének, az nem a római egyházba tér át figyelmet érdemlő számmal, hanem a nazarénismusba. Ám az eredmény még is az, hogy a római egyházban több hitet, nagyobb vallásosságot látunk, mint a protestáns egyházakban. Itt látunk rajongókat, fanatikusokat roppant tömegekben; látunk még igaz vallásos embereket is nagyobb számmal, látjuk, hogy a római egyház ma inkább tud nyugalmat, boldogságot adni az ő híveinek, mint a protestáns egyházak. Még a műveltek között is valóságos átszellemült hívőt, kinek arcára túlvilági boldogság fénye ül Máriának vagy más szentnek a neve hallatára is; a ki tud szívből teljes odaadással imádkozni, Istenben feltétlenül bizni, sokat tudok a római katolikusoknál. Még olyan református egyházi embernek a gyermekét is ösmerem, ösmerünk nem egyet, a ki zárdában neveltetve, mélyen vallásos lett *katholikus szellemben*; a ki saját templomába éven át nem megy, de boldog, ha szemeit áhitattal Szűz Mária képére a kath. templomban felemelheti. De református embert, főleg a műveltek között, mélyen *vallásost* alig ismerek. *Egyháziast* igen, de ez két különböző — és mint a gyakorlat bizonyítja — egymás nélkül feltalálható dolog. Ma azok az igazán kegyes, zsoldáros, bibliás emberek az ő mélységes hitökkel a református egyházban, még a nép között is, nem tudom, vannak-e valahol!

Nem kerüli el figyelmemet e szomorú jelenség okainak kutatásánál a korszellem, mely ma a vallásos gondolkozás mezején két szélsőséget szült: egyik oldalon *hitetlenséget*, másikon ennek ellenhatásául *vakhitet*. Ám itt is felelősség terheli a protestántizmust. Mert ime a római egyház azt, a mi az ő céljainak megfelel: a

vakhitet, siet felhasználni és ebben roppant erősséget talál. De a protestántizmus későn ébredt tudatára annak, hogy viszont neki a benne rejlő isteni erővel kötelessége a hitetlenséget helyes irányba terelni, öntudatos hitté változtatni; feledte, hogy reá várna a feladat a bigottság túlzásaiból önmagát magyarázó hitetlenséget felvilágosítani, hogy egyházi, főleg papi hit és bibliai hit nem azonos dolgok. A protestántizmus talán megijedve a tudomány támadásától a hit, a vallás ellen, hogy maga iránt kedvező véleményt támaszson, sietett a vallást a tudomány szolgájává, uszályhordozójává tenni, így engesztelni ki a hajdan az egyház által eképpen megalázott tudományt. De e természetellenes törekvésben nagyot tévedt, mert feledte, hogy a vallás élet, azt nem tudományos rendszerbe szétboncolgatni, hanem realizálni kell. Sikerült is a boncolgatással a vallásból az életet meglehetősen kioltni. Imé hirdetik már a tudomány csödjét is. Mire az bekövetkezik, a római egyház a vakhithől megerősödve fog állni; a protestántizmus pedig kifosztva találja magát. De ezt önmaga cselekedte; így az ellentétes áramlatok között helyzetét ingadozóvá önmaga tette.

A protestántizmus a bibliai keresztyénségnek isteni erőit átalvete; a reformatio az ő útjára a bibliával indult. De e mostani időkben és a magyar protestánsok ezen isteni erőket magától elvetette, az élet forrását a bibliát önmaga elől elzárta. Ez az oka erőtelenségének. Mintha a magyarországi protestáns egyházaknak kiáltaná Jézus a „*jajt*“, mely Máté evangéliomában Korazin, Bethsaida és Kapernaumhoz vannak intézve! . . . (11. r. 21. skk.) a néki adott isteni erők elhanyagolásáért. És mintha a Jézus tanítványainak tehetetlensége a gyógyításokban bennünk, a prot. egyházakban még szomorúbb volna; a Jézus szemrehányása a hitetlenség miatt minket még inkább illetne! . . . (u. o. 17. r. 20. v.)

Mélyen elszomorító az az elgyengülés, mely a magyarországi protestáns egyházak életében az elmúlt század 2-ik felében észlelhető. Határozottan mondhatjuk, hogy minden szellemi fegyvert, mely fennmaradását biztosíthatná, melylyel a világosságot terjesztvén, létjogosultságát igazolhatná, észrevétlenül, de elég hamarosan elejtett kezéből. *Tudományt*, melyben a múlt század elején még vezető volt; *iskolákat*, melyekben a reformatio a legfőbb erősséget ismerte fel; *hitet, vallásos buzgóságot*, mely élettevékenységben nyilvánult. És mindezeket a fegyvereket a katolicizmus felszedte és a protestántizmus ellen diadalmasan kezeli.

Révész Imre Robertson nyomain irtt egy-

házi beszédeinek 3-ik füzeté előszavában 1869-ben ezeket írja: „Már 1853-ban ezt mondá felőlünk Merle d'Aubigné, hogy a belső romlás, mely egyházunk kebelében dül, nagyobb és vészesebb, mint a legkegyetlenebb elnyomattatás.“ . . . Továbbá hogy a skót szabad egyház országos zsinata ezen apokalyptikus szózatot intézte egyházunkhoz: „Vagyon valami ellened való mondásom; mert a te első szeretetedet elhagytad stb.“

Elhagyta. És míg az első keresztyének az ő nagy erős hitökért, mélységes buzgóságokért, istenes életökért, isten- és emberszeretetökért az idegenek előtt „az egész község előtt kedvesek valának“ (Csel. 2, 47.) „és mindnyájan felette nagy szeretetben valának“ (u. o. 4, 33.); és míg az ő protestánsok is csudálatra ragadták a világot és hódítottak a vértanúságig menő hitökkel: addig ma a katolikusok atheizmus terjesztésével vádolhatják a protestántizmust; a nazarénusok — mint hallom — bünbarlangnak nevezhetik a református templomokat; és a református egyházban haszontalan életű emberek a nazarénusokban átváltoznak jó emberekké, „ujjá születnek.“ Mennyi ebben a valóság; mennyi a látszat, nem tudhatjuk. De az tény, hogy egy együgyű nazarénus jártasabb a bibliában, — természetesen annak betüiben, — mint a legtöbb pap; és tapasztaltam, hogy a róm. kath. papnövendékek általában biztosabban kezelik a bibliát a magok, mint a protestáns theologusok az igazság érdekében.

Itt a betegség csirája. A keresztyén egyház is azért fajult római egyházzá, mert a bibliát elhagyta. Viszont a reformatio a bibliával öntött életet az új egyházba. A magyar protestáns egyházak gyengesége is a biblia elhanyagolásában leli magyarázatát, mert hiába minden okoskodás: életet csak egy magasabb rendű, erő az Isteni erő adhat; isteni erő pedig egyedül a bibliában él. Nem gondolnám, hogy sok theologusunk lépne ki a lelkészi pályára azzal, hogy a bibliát csak egyszer is átolvasta volna.* Ellenben aligha nem találatnék öreg pap, a ki a bibliát csak egyetlen egyszer is át nem olvasta. Azt hiszem, hogy lelkészképzésünkben is előkelőbb helyet kell biztosítanunk a bibliának és ezt tennünk a theologiai tudományok központjává; sőt innen kell az összes nevelésnek kiindulni és ebben végződni. Nem túlzott kíváncsi, hogy theologiai intézeteink legalább az új-testamentomot alaposan letárgyalják; annak szent titkainak feltárással, mélységeinek kiaknázásával, a benne

* Az igazság érdekében megjegyezzük, hogy mi, mióta Debrecenben vagyunk, a dogmatika tanításánál nagy súlyt kívánunk fektetni a biblia ismertetésére. Ez a fundamentum, a melyen állunk, ezt magyarázzuk s tetteinket innen igazoljuk. Szerk.

rejlő életforrás megnyitásával, vigasztaló, erőt adó, újjá szülő isteni erejének éreztetésével „hitből-hitbe.” (Róm. 1. 17.)

Egy, körben haladó lenne az a nevelési folyamat, mely hivatva lenne a biblia alapján a protestáns egyházak és eképp az egyetemes emberiség javára igazán embereket nevelni. Hitben erős lelkészeket, de *tanítókat is* nevelni, hogy viszont ezek a népet nevelhessék vallásosabbnak, hogy majd ennek kebeléből már vallásos lélekkel, fogékonyabb kedélylyel lépjenek a hivatottak ezen pályákra. Ha meggondoljuk, hogy évtizedekre lenne szükség ilyen módon is, hogy észlelhető eredményt lássunk: el kell szomorodnunk a múltasztások gondolatára.

A protestánsizmusnak, — ha helyzetét az ellentétes áramlatok között ismét megerősíteni akarja, — hitéletét a bibliából kell felfrissítenie.* Így lesz erősebb a vakhitnél; így fegyverzi le a hitetlenséget; így nyeri meg a tévedésbe, túlzásba ment kegyességet.

Nagy István.

A városi nagy egyházak sorsa.

VI.

A csaknem tisztára róm. kath. országokban egy általános társadalmi mozgalom indult meg, mely vég-eredményében az evangéliom eszméinek és a protestánsizmusnak kedvez. E mozgalommal szemben Magyarországon a statisztikai adatok tanúsága szerint az át-tertek mérlege reánk protestánsokra hátrányosabb.

E kedvezőtlen jelenséget sokan a nagy egyház-politikai törvényeknek szeretnék betudni. Ez a nézet azonban tévedésen alapul. A baj régebb keletű s az újabb fejlemények csak feltárták a lappangó romlást és némileg csak siettették annak lefolyását. De épen ezáltal tették lehetővé, hogy a tényleges helyzetet megismerhessük és annak helyrehozataláról gondoskodhassunk.

A baj legfőbb oka az, hogy a protestánsizmus a külső elnyomatás és a nemzet alkotmányos szabadságát sőt pusztán létét fenyegető dinasztikus és katolikus támadások miatt első sorban az egyháznak főleg azon tulajdonságait fejlesztette ki, amelyek a magyar faj megvédelmezésére és a köz és vallásszabadság megoltalmazására alkalmasak voltak.

E határokon belül egyházunk működése inkább csak az evangéliom prédikáltatására, a sákramentumok kiszolgáltatására és a szabadság eszméinek az iskolák és a nevelés útján való biztosítására szorítkozott és az evangéliomot magába az életbe teljesen át nem vihette, a köréje sereglő hívőket teljesen át nem hathatta, a hitelveiben lévő erőt a társadalom terén teljesen nem érvényesíthette.

Mindaddig míg az új Magyarország igéje a politikai egyenlőség és szabadság alapján Széchenyi és Kossuth prófétai működésére testet nem öltött, ez a körülmény nem volt egyházunkra nézve káros hatású. Mi szabtuk meg a nemzet általános fejlődésének az irányát

* Cikkiróval teljesen egyet értünk!

Szerk.

s a mi szabad szellemünkben és független egyházi alkotmányunkban vetette meg a lábát minden hazafi, aki Magyarországot politikai szabadságának kivívása és az alkotmányt eltiprani akaró törekvések elhárításért sikra szállt.

Elég e tekintetben a pátens korban lezajlott küzdelmekre rámutatni, a mikor a hazának minden hű fia vallás különbség nélkül a mi táborunkba és a mi zászlóink alá sorakozott.

1867. óta azonban megcsappant a református egyház népszerűsége és vonzó ereje. Sokszor még szembe is kerültünk az erős centralizációra törekvő állammal és néha ellenkezésbe jutottunk magával a korszellemmel is. Ma meg épen védekezésre szorítunk és napról-napra veszteségek érnek.

Mi okozta e nagy változást? Mi e nagy fordulatnak a magyarázata? Hiszen mi most is a szabadság, a magyarság és az emberi haladás szent ügyét szolgáljuk s az evangéliom is a melyet hirdetünk az, a melyet a Megváltó Jézus hirdetett.

Nem más mint az a körülmény, hogy az a nemzeti eszme, melyet eddig egyedül szolgáltunk, az a szabadság, melynek ígét egykor csak mi hirdettünk, azóta a valóságba is átment. A mag, melyet mi plántáltunk esirába hajtott hatalmas fává lett és túl nőtt határainkon.

Hála a gondviselésnek a magyar nemzet és a magyar nemzeti szabadság és állam léte többé nem pusztán a mi vállainkat nyomja. Magyarország szabad független állam, melynek garantái az alkotmányos törvényekben, intézményekben és az újabb fejleményekben örökre biztosítva vannak.

Nekünk jó tudni, hogy ez valóban így van s az is megnyugtató ránk nézve, hogy mi lelki-testi nagy áldozatokkal, kitartó elszánt törekvéssel járultunk ennek megvalósításához.

De azzal is le kell számolni, hogy egyházunk ilyen első sorban politikai szereplésére nincs többé első rangú szükség.

Nekünk, ha tovább is vezetői, megtartói akarunk lenni nemzetünknek és egyházunknak más feladatokra kell vetni erőnket és más mezőkön kell újra munkába állani s ez itt csak a humanizmusnak és az evangéliomnak szent ügye lehet, mely üdvössége és váltása minden népnek, tehát a magyar népnek is.

A modern állami és a társadalmi élet, a haladás és a civilizáció maga a meglepő külső arányok és a csillogó felszín dacára sok nyomorúságot és vérző sebet takar.

A katonai állam a polgárok minden erejét fel- emésztí és a merev centralizáció és bürokratizmus formái felé tör. A pártok benne az osztályérdekek szerint tömörülnek és egymásra fenekednek.

A társadalom is beteg fényűző, élvezethajászó és dologtalan.

A magyar nép ezrei pusztulnak a betegség a nyomor miatt. A munkás kéz idegen ég alatt keres kenyeret, az itt maradtnak is átok a természetes szaporodás és aggodalom a sok gyermek.

Az a vallás a mely e bajok gyógyítását felad- tává tenné, nagy szolgálatot tenne mind hazájá- nak, mind az emberiség és az evangéliom szent ügyének.

S miért ne tehetnők meg mi magyar kálvinisták e szolgálatokat a magyar hazának, melynek fiai vagyunk s melynek szerelme szíveinket égeti?

Hozzájárultunk a szabadság kivívásához és az új modern Magyarország megteremtéséhez. Biztosítsuk most

a szabadság és az emberi haladás szent ügyét a megnyert határok között. Hirdessük a tiszta evangéliomot, valósítsuk is meg annak áldásait.

Egyházunk jellege fenséges, komor, egyszerű, minden cikornyát, fényűzést, élvhajszatot tiltó.

Siessünk ez elvekkel a vergődő modern társadalomnak segélyére.

Nincs mit keresnünk a pusztai politikai téren s még egy radikális politikai pártnak a megszervezése is, mely itt a demokratia ügyét teljesen diadalra juttatná, nem a mi kizárólagos feladatunk többé.

Hagyjuk el hát a pártküzdelmek sekélyes vizeit és vigyük hajóinkat az evangélium vizeinek mélységére s ott vessük ki a hálót.

Mindenben túlszárnyalhatunk, politikában, tudományban, haladásban: a hazaszeretetben, a magyar népnek teendő szolgálatokban, a Krisztus tanításainak megvalósításában soha. Míg lesz szegény, elhagyatott, nyomorgó, árva, beteg, tudatlan, boldogtalan, segélyre szorult s míg mi ezek gyámolításával, nevelésével, gyógyításával, tanításával, vigasztalásával, boldogításával a magyarságnak és az emberiség ügyének szolgálatot teszünk: nem leszünk e földön feleslegesek s nem leszünk a hazában az utolsók között, kegyelemre szorulva.

Hogy azonban e munkát elvégezhessük, kettőre van szükség.

Újra szervezni egyházunk külső alkotmányát és átalakítani azt a haladó idő követelménye szerint. Öntudatosá tenni a kálvinizmus nagy elveit és bevinni az evangéliumot a nép közzé. Az ige hirdetése mellett, sőt annak sikere érdekében bele vegyülni a társadalmi élet zajába és foglalkozni annak problémáival.

Meg kell látnunk hol szenved és hol vérzik a magyar nép teste, lelke és mik ütötték rajta a vérző sebeket? Ki kell hallgatnunk, mit kíván a magyar nép és mi áll boldogulásának útjába? Be kell vetni magunkat a társadalom zajongó tengerébe és legjobb erőnk s tehetségünk szerint foglalkozni kell azokkal az eszmékkel és feladatokkal, a melyek a kort mozgásba hozzák.

Ezek a kort mozgató nagy kérdések és pártok pedig épen a városokban jelentkeznek és ütköznek össze. Itt jár elől a civilizáció és itt jár nyomában a legtöbb nyomor. Itt dől el a nagy mérkőzés, ide tódul a falu népe is. Itt készül egyházunk számára is a legnagyobb veszedelem. Az ellenáramlatoknak itt vannak legjobban kitéve hiveink, az elforgácsolódás az összeütközés veszedelme itt éri őket a leghamarább. A győzelmet a szebb jövő, az erős magyarság, a tisztultabb emberi haladás számára e helyeken kell kiküzdeni.

Ime azért is oly féltősek ránk nézve a városi nagy egyházak, ezért szemléljük olyan gyöttrő aggódással, hogy a kedvező kibontakozás felé itt történik a legkevesebb lépés; ezért oly fájó nekünk a debreceni első nagy kálvinista egyház jelen helyzete, ezért döbbsent meg annak a gondolata, hogy ez egyházunk már pusztai önállóságát és függetlenségét sem őrizheti meg többé s a kis vidéki egyházak sorába kénytelen alá szállani.

Mindene megvolna pedig arra, hogy kiváltságos és vezető helyzetét megtarthassa.

Dicsőséges múltja, hatalmas fejlődése, hiveinek nagy száma, ismert gazdagsága, polgárainak független gondolkodása és szabadság szeretete.

És ezeknek mégis mind semmivé kell lenniök a rendszer miatt, mely a nagy egyházak életét megöli.

A nagy nehezen mozgó presbiteriumok miatt, a melyek lehetetlenné teszik azt, hogy az egyház ügyeit

a hívek apróra megismerhessék és azzal foglalkozhassanak; de azok, ha nehezen is, végézik, a mit végezhetnek és az anyagi bajok magokban még nem a veszedelmesebbek

A lelkészi szolgálatoknak olyan beosztása miatt, mely csak a lelkész személyes kényelmének kedvez; a lelkészt híveitől, a gyülekezetet lelkészétől fosztja meg és a városi lelkészi állomások számát mesterségesen le apasztja s a papot soros hivatalnokká u. n. *he-tessé* teszi.

Bárhány lelkész legyen is valamely helyen, a hol e rendszer meghonosult csak a soros lelkész szolgál, és az egyháznak csak egyetlen papja van.

Az keresztel, annál kell jelentkezni; de hogy melyik lelkész s melyik hivatal legyen az, a nagy közön-ség azt nem tudhatja.

Ezért aztán megtörténik az az eset, hogy egy keresztelendő gyermekkel 2—3 parókián kopogtatnak s az ügyes-bajos ember, kinek a lelkész tanácsára volna szüksége, nem tudja hová forduljon.

És még itt sem áll meg ez az átkozottá lett rendszer, hanem az *igehirdetés dolgában és a templomi szolgálatok sorrendjében is valami lelketlen gépiességet és lelkiismeretlen kényelmességet honosít meg, mely a lelkészt egyenesen guny tárgyává teszi, a híveket templom kerülésre szoktatja s az evangélium hatását teljesen tönkre teszi.*

Nagyvárosokban rendesen nincsen annyi templom, mint a hány lelkész. A lelkészek fele, vagy mint Debrecenben egy harmada állandóan pihen. Még ez csak meg járná, noha ehez is férhet némi szó. A mi a rendszer kárthatossá teszi, az a körülmény, hogy a lelkészi kar szolgálatot teljesítő másik része sem végez igaz munkát, hanem az is csak paklizik. A ki egy beszédet elkészített és azt betanulta, azzal sorjában a többi templomokban is előáll és mint valami vendégszereplő színész prédikációját újra meg újra elmondja. Ugyanazon szöveget, ugyanazon hanghordozással, ugyanazon felvont szemöldökkel ugyanazon lelkesedéssel.

Izetlen és kellemetlen szokás ez, mely a lelkészt nevetséges egyházi muzsikáló géppé és ájtatos repetir órává teszi; az igehirdető méltóságát lealacsonyítja és valóságos lelki kőrötrágásra kényszeríti; a híveket pedig arra csábítja, hogy a nekik tetsző szónokra hetekig is várjanak, vagy hogy beszédét meghallgatni hetekkel is utánna mehessenek.

A míg fentállott a családi székek intézménye, a meddig nem volt még a városokban sem a könnyű közlekedés lehetősége és mindenki állandóan abba a templomba tartott, a melynek közelében lakott vagy a hová családi tradíciói utasították, még el lehetett nézni valahogy e sajátságos teherlerázást és munkakönnnyítést. Szemben a róm. kath. papok tevékenységével.

Mit tartson a hívő a lelkész buzgalmáról, a kiről nyilván látja, hogy minden módon csak a maga könnyebbségét keresi?

S mit akkor, midőn tudja, hogy a lelkészek jó része nem csak hogy állandóan pihen, nemcsak hogy a templom cserélgetéssel menekül a dolog elől, hanem még ezen felül a délutáni isteniszteleteket sem maga végzi, hanem kíséretük s itt Debrecenben a diákok által végezteti.

Diák magyarázza az oly fontos kátét s övé ezzel a vasárnap délután. Diák imádkozik hétköznapokon és ő vezeti az éneket is. Diák olvassa délelőtt a bibliát

és övé a négy vásári vasárnap és a nagy ünnepek második napja.

Egy debreceni lelkészre szabályszerint csak 26 prédikáció esik s az is felerészben csak merő ismétlés. Van ezenkívül még 50 imás és 8—15 prédikációs temetése és a hetesnek a keresztelés és az esketés. 365 nap között a lelkésznek 300 napon nincs szolgálata és tulajdonképeni hivatása mellett külön díjazott iskola, szegényügy és árva elnökségeket is vállalhat s nagyon jó ha még egészen más világi szolgálatok után nem néz.

Ime ez a nagy városi lelkészi szolgálatok rendszere, mely a lelkészt pusztán hivatalnokká változtatja és lehetetlenné teszi, hogy hívei bizodalommal hozzá fordulhassanak s mely az egyházat egy testület kényelmiérdekeinek szolgálatára ki és teljesen megnyomorítja.

És e rendszerért mégsem lehet joggal felelőssé tenni a városi papot.

Nem ők alkották meg e visszaéléssé fajult szokást, a viszonyok, ellenségeink nyomása kényszerítette az mi reánk.

Elrabolták templomainkat és a gyülekezeti élet egyetlen központra szorult. Gályákra hurczolták lelkészeinket és nem volt a ki teendőiket elvégezzék. Az egyházzal összeforrott városi kormányzat vette igénybe belhivatalnokaink idejét és tulajdonképeni tisztokben segédekkel kellett neki adni a rendes templomi szolgálatok elvégzésére.

De egyházunk még akkor is végezte a belmissió és evangelizáció teendőit és szigorun örködött a polgárok Istennek tetsző keresztyéni élete felett.

Az egyház elvei voltak döntők a világi életben, még a családban is.

A hely. hitv. jelző, melyet letettünk nem volt nálunk csak pusztán cím. Kalvint és a genfi vezér gyülekezet példáját követték a mi egyházaink is és különösen Debrecen.

A most tarthatatlan diák szolgálatokat is meg lehet érteni.

Más volt akkor az idő és más volt a diák.

Egyházi pályára készülő ifju, szigorú fegyelem alatt, a ki nemcsak légációba járt, segínyt gyűjtött, hanem a központ és a vidék közti élő összeköttetést is fenntartotta.

Ma minden alaposan megváltozott. Debrecen sem a régi Debrecen többé. Egyház és város ügyei elváltak. Még a diák sem az, csak a rendszer maradt meg, a melyet a kénytelenség hozott létre a mozdulatlanság tart fenn s melynek megváltoztatását léteérdekeink követeli.

Nincs is ennek semmi komoly akadálya, csak a rendszer maga, a mely régi, begyökeresedett és a lelkészek kényelmi érdekeit kitűnően biztosítja.

Ez áll utjában a hívek azon általános óhajlásának, hogy ünnepek délelőttjén kettős isteni tiszteletek tartassanak.

E miatt nem lehet a reformáció emléknapiját okt. 31-én megünnepelni.

E miatt nem teljesül a távol elő kért ségek és város részeknek külön isteni tisztelet iránt beadott kérelme.

E miatt maradnak a zárdába járó vallásunkhoz tartozó növendékek minden egyházi gond és tanítás nélkül.

E miatt nincs Debrecennek csak két kántora s e miatt végzik magán vállalkozók az új templomban a kántori teendőket.

E miatt annyi sok jogosult panasz és vád a belhivatalnokok ellen.

A belhivatalnok míg a mai osztatlan rendszer fenn áll, a gyakorlatra hivatkozik. Bajos is több terhet vetni rá, mint a mennyi eddig követeltetett és szokásos.

Nem is vezetne biztos eredményre, ha szinte még önként is vállalkoznának rá. Feltétlenül javulhat a helyzet, de a teljes javulás a hívekkel való elő összeköttetéstől függ, ez pedig 50,000 lélekkel szemben mégsem szereshető és nem érvényesíthető.

Ha azonban a nagy egyházak eddigi alsóbbfoku gyülekezeti egységeket a sokkal hatalmasabb gyülekezeti egységgel cserélik fel és apróbb gyülekezetekre osztanak, minden önként magától megjön. A lelkész működése egy külön területre szorítkozik, hol a szükséges tájékozódást csakhamar megszerzi. A szolgálatot neki kell ellátnia és a felelősség, de az önállóság érzete egyébben is emelni és nevelni fogja erejét. Nemes verseny támad a különböző lelkészek és egyházak között. Egyes ma elhagyott s külön fekvő város részek csakhamar egyházakká alakulnak, mindenütt egy hatalmas tevékeny egyházi élet lüktetése válik érezhetővé! Egy új tavasz kezdődik, melyet régóta várunk.

Ezt az új tavaszt a nagy városi gyülekezeteknek egyház megyévé alakulása, az osztatlan nagy egyházaknak apróbb gyülekezetekre való felosztása fogja nálunk megteremteni.

És ennek a felséges tavaszak, mely ma csak selymös városi egyházaknak minden jelenlegi bajait megörvösolja, jövődjét a legszebb képekben ragyogtatja, semmi utjában nem áll, csak a közönyösség hava, a mozdulatlan hűdege, a lelkészi kar tévovázása és késedelmezése.

Eljön-e mégis és eljön-e hamar? A jelek azt mutatják, hogy igen. Már röpködnek a Noé galambjai. A gyülekezetekben általános az óhajlás a változás iránt. Már magok a hívek kérnek és sürgetőznek, s magok az egyháztagok állnak a cselekvés terére. Nem kell félni Debrecen sem. Mindent elnézhetett, eddig papjainak, de városának és híres egyházának falujá tételét, önállóságának egyszerű feladását nem fogja nekik olyan könnyen elnézni. Megmozdul benne a büszke városi lakos, a politikai függetlenségére oly sokat adó párt ember és az eddig mesterségesen altatott nyakas kávinista öntudat.

De maga a lelkészkar sem állhat olyan mereven a kibontakozás útjába. Maga is régóta érzi, hogy helyzete tarthatatlan. A parokiális körök eszméje lényegében épen az a feltétel, melyet az önálló egyházmegyévé alakulás érdekében a törvények most Debrecenről megkövetelnek: a külön gyülekezetekre való osztás. A belmissió szükségét is épen ez a lelkészi körökből származó javaslat vetette fel. De felkerült az a legutóbb választott lelkész beiktatása alkalmából is. Egyik nagyérdemű lelkész az új lelkész feladatát így aposztrofálta: „Sok és fontos teendő vár itt ő reá, a cura pastorális megalkotása, a belmissiónak nagy arányokban megindítása, . . . hogy életet öntsön a már megdermedt tagokba.“ Mindezek a beszédek nincsenek elfeledve s az akkor dermedt tagok, most még dermedtebbek s az egyházi buzgóság melegét lekötő közönyösség hava még hidegebb. . . .

Ha a Noé szele megindul, oszlik a hideg, olvad a hó, eltűnik a jég és kezdődik a kikelet.

Ez az új életet és ébredést hozó szél megindult már Debrecen felett is. Míg most, ugyan erősebb a tél, kavargó az idő, ide-oda hánykolódnak az elmék, tartja

magát a hideg s küzd a magán kényelmi érdek a közérdekkel. Melyik lesz erősebb? A tél-e, mely lefagyasztja a korán kibujó növény zsege csiráit és jégkéreg alá temeti a megindult virágot, vagy az élet, a szabadság mely nem hagyja a maga jogait és a sírból előtör? A természetben győz a meleg, diadalmaskodik a fény az élet.

Higyük, hogy így lesz ez Debrecennel és a többi nagy ref. városi gyülekezettel is.

Dr. Ferenczy Gyula.

Anyagi érdekeink.

III.

Hátra van még az *elhelyezés biztonságának kérdése*, a miről e mai viszonyok közt kiválóan érdemes megemlékezni.

Midőn az *elhelyezés biztonsága érdekében* a gyámintézeti tervezettel ellenkező álláspontot fogadtuk el s ezt hangsúlyoztuk is: egyszerű laikus felfogásunk azon a tapasztaláson alapult, mely szerint mindig biztosabb elhelyezés az, ha mi magunk adhatunk kölcsönt (és pedig: jogi tanácsosaink gyakorlata szerint első helyen való betáblázás mellett, lehetőleg mérsékelt összegekben s legfeljebb a jelzálogul lekötött birtok $\frac{1}{3}$ értékéig) tehát az első helyen biztosított zálogjognak mi magunk vagyunk birtokában, mint ingatag értékű papírokra, kiváltképpen pedig olyan záloglevelekbe fektetni pénzeinket, a mely záloglevelek biztosítékául nem a mi javunkra, hanem a földhitelintézet javára nyert telek-könyvi bekebelezés szolgál. Mert ha szükségből készek vagyunk anyagi javaink felett örködni s ősi szokás szerint tőkepénzeinket lehetőleg gyümölcsöztetni: mégsem lehetünk mi annyira pénzemberek, hogy folytonosan ellenőrizhessük azt, vajjon az illető intézet által kibocsátott záloglevelek milyen mennyiségben hoztak forgalomba, s azoknak összege nem haladja-e jelentékenyen túl a jelzálogilag biztosított földhitelintézeti kölcsönök összegét?! Szóval, ha saját hatáskörünkben könnyű szíjjel elérhetőnek mutatkozott a jelzálogilag első helyen biztosított kölcsönzés: akkor semmi elfogadható oka nem volt, nem is lehetett a tervezet szerinti tőke-elhelyezésnek!

Mennyiben volt alapos vagy alap nélküli fentebbi okoskodásunk: ennek megítélhetése végett már eddig is módunkban lett volna világosságra hozni olyan adatokat, a melyek áttekintése után mindenki tiszta képet nyerhetne s alkothatna magának a közalapi és gyámintézeti tőketermészetű pénzek elhelyezése felől. Azonban sem az intéző köztisztviselőben álló férfiak jóhiszeműségét kétségbevonni, sem a velünk összeköttetésben álló tekintélyes pénzintézetet sérteni nem szándékozván, a lehető legnagyobb tárgyilagosság elveinek hódolunk, mi dön megelégszünk egy rövidke szakszerű közlemény ideiglatásával, mely a „Hitel“ című pénzügyi szakköz-
löny 1900. évi dec. 16-iki számában jelent meg és ekként hangzik:

„Az Első Magyar Általános Biztosító Társaságnak mintegy 34 millió korona értékű földhitelintézeti záloglevél van birtokában. E papírok, a melyek a biztosító záloglevél tárcájának csaknem felét teszik, jelentékeny árfolyam-veszteséget szenvedtek a jelen év folyamán, hogy a záloglevelek a piacra ne kerüljenek, a Magyar Földhitelintézet megfizeti a biztosító társaságnak az 1,580,000 koronányi árfolyamkülönbötet, hogy így az árfolyamok esését a biztosító mérlege ne szenvedje meg. Viszont az Első Magyar köteles az egész összeget

ugyancsak földhitelintézeti záloglevelekbe fektetni, azonkívül pedig a megtérített összeg után 4 és fél százalékos kamatot fog fizetni a földhite intézetnek.“

Azt hisszük, hogy e rövid közleményhez nem szükséges semmi kommentár; mert nem is tekintve azt, hogy tőkepénzeinknek záloglevelekbe elhelyezése minő árfolyamok mellett történt, (a számadásokból láthatólag sokszor volt névértéken felüli a vételár) ha csupán a záloglevelek névértékét vesszük is számításunk alapjául, világosan állhat előttünk az elszomorító eredmény, mely egyházmegyénk ellenzésének alapos voltát kétségtelenül igazolja. Ha a Magyar Általános Biztosító társaság 34 milliónyi földhitelintézeti záloglevél után 1.580,000 korona értéket veszített el tőkevagyonából: úgy a mi veszteségünk — három millió koronát meghaladó közalapi és gyámintézeti zálogleveleinken — tetemesen csökkenti a tőkevagyonunkat, mert aránylagos veszteségünk többre megy 140.000 koronánál!

* * *

Általában véve azt lehet mondani, hogy nálunk senki sem törődik a fentebbiekhez hasonló, anyagi érdekekkel. E nembánomság mentségéül hallottam olyanformát, mintha azért nem szólnának e komoly dolgokhoz, mert a kettős könyvvitel rendszere átláthatatlan homályt von az azt nem értők szemei elé. Ez ugyan gyenge kifogás; mert egy lelkész, ki a gymnasiumban a megfelelő alapösmeretekre már szert-tehetett, igen kevés útmutatás mellett pár nap alatt eljuthat — saját erejével is — oda, a hova V - VI. osztályból került középszerű tehetségű kereskedő ifjak eljuthatnak. De hát nem volna szükséges egy kevés életrevalóságra már az iskolai-pályán is megtanítani a mi ifjainkat? Azt hiszem, úgy a hittani, mint a jogi akadémián — a zene és idegen nyelvek tanítási módja szerint — lehetne az érdeklődőknek alkalmat nyújtani a kettős könyvvitel rendszerének megértésére is! Azonban ide is illik a felelet: a ki igazán érdeklődik valami iránt, nem nyugszik az addig, míg meg nem szerezte magának a kellő tájékozást!

Leggyakoribb és legátáánosabb mégis a felekezeti szegénységére való hivatkozás! *Pedig mi még nem vagyunk szegények!* mert milliókra menő lélekszámmal bíró egyház, ha csupán filléreket tud is évenként összerakni, szegénynek nem mondható. Nem annyira a szegénység, mint inkább a *rossz gazdálkodás* okozza nálunk a bajok legnagyobb részét; erős léptekkel kezdünk nyomaiba lépni az evangéliomi szolgának, ki elásta a neki adott talentumot; még eddig ugyan csak félig ástuk azt el, de ha így haladunk tovább, mi is ráfogunk szolgálni a kárhóztató ítéletre, mely azt foglalandja magában hogy *sem magunknak, sem másoknak nem szolgáltunk úgy, a mint lehetett volna!*

Kárt okoztunk *önmagunknak* a gyámintézeti tőkék fentebb már kitüntetett csekély gyümölcsöztetése által. A kamat veszteségünk eddigelé feltétlenül teszen 105,000 koronát. Milyen jó volna most, midőn a nyugdíj-intézet tervezetlik, ezen összegre támaszkodni, mint alapra; teljesen kárpótolhatnók a nyugdíjazás megkezdése által azon 70—80 éves agg lelkésztársainkat, kiket érthetetlenül bele kényszerítettünk a tagságba; holott sem feleség, sem kiskorú gyermek nem volt mellettök, a kiknek érdekében indokolt lett volna az intézetbe lépniök!? Ha tovább is így folytatjuk a gyámintézeti gazdálkodást: évenként 32,000 koronát fogunk eldobni magunktól!

De még károsabb a közügyekre nézve az, hogy

másoknak sem szolgáltunk úgy, a mint kellett és lehetett volna. Nem szükséges azok mellé szegődni, kik keserű vád gyanánt sokszor hangoztatják: a mai idők jelszava ez: „mindent követelni a gyülekezetektől, de nem tenni a gyülekezetekért semmit.” Elégge keserves magábanvéve azon kétségtelen tény is, hogy a sokféle teher alatt már-már roskadozó egysekért, az egyház tagokért valamit tenni eszünkbe sem jut!

Ime, a társadalom az állam támogatásával felkeresi az anyagi romláshoz már oly közel járó népet, a *hitelszövetkezetek* felállításával; de mi lelkészek még e kimondhatatlanul üdvös és semmi anyagi áldozatunkba nem kerülő mozgalomtól is hátra vonulunk. Magam részéről nem szégyenlem bevallani, hogy mindez ideig vak voltam az egyháztagok anyagi elsüllyedésének észrevétele körül. Most tanuságul jónak vélem elmondani, hogy mily valótanságot írtam közleményem kezdő részében hol 11—13-ra tettem a takarékpénztárak által vidékieknek nyújtott kölcsönök kamatját. Valótanul írtam, de nem szánt-szándékkal, hanem tudatlanul! Első közleményem megírása óta nyílt meg községünkben a hitelszövetkezet s azóta jött tudomásomra a képzeletet felülhaladó siralmas valóság, mely igazán eleinkbe állíthatja azon egyszerű egyháztagok helyzetét, kiktől azt várni, hogy egyházi életükre újabb áldozatokkal jobb jövőt derítsenek! Az előmutatott takarékpénztári leszámítolási jegyzékek 30—40% kölcsönökről szólnak; (egyik egyháztag 21 korona kölcsön után 4 óra 2 korona 13 fillér kamatot fizet; de váltóját évenként 3-szor kell kicserelnie, tehát a kamaton kívül minden alkalommal 55 fillér kiadása van) s így tekintetbe véve azt, hogy a hitelszövetkezetek állami támogatása mellett 8 $\frac{1}{2}$ % kamatra tudnak — e mostani nehéz viszonyok közt — kölcsönöket adni: feltétlenül áldásos lett volna reájok nézve, ha tőlünk 8% kamattal nyugodt kölcsönt élvezhetnek.

Minden tisztelet és a legforróbb hála illeti meg azon főembereinket, a kik önzetlenül nyújtott bő adományokkal alapját vetették meg a közalapi intézményünknek; de az sem tagadható, hogy ezen intézmény életét és az áldásos munkára szükséges képességét csak a gyülekezetek biztosíthatják az elvállalt évi járulékok befizetése által. Ily szempontból tekintve ez ügyet, sokszor gondolkozóba ejtett azon *legyőzhetlen idegenkedés és ellenszenv*, melylyel a falusi (s talán a városi is) egyszerű hitsorsosok viseltetnek ezen intézmény iránt! Még a nevetől is iszonyodnak; inkább megfizetnek más cím alatt, más célra tiszter annyit; de *domesztikát* említeni előttük: a legháládatlanabb, a legeredménytelenebb munka egész világon! Pedig nem is gyanítják a mi gazdálkodásunkat, hogy t. i. míg ők 2—3 mértföldnyi távolságra fekvő takarékpénztáraktól 30—40% kamattal — Isten tudja mennyi szeméremmel és mellékes kiadásokkal! — szerezhetik be a megélhetésükre szükséges 100—200 korona kölcsönt: addig az általok fenntartott közalapnak 2 millióját használják idegenek évi 3—4% kamattal!!

A gyülekezetek sorsa sem mondható örömdetesnek, szemben a köz-alap rendeltetésével! Az úgynevezett *tőkesegély* szolgálhatna gyámolításul oly esetekben, mikor nagyobb építkezési kiadásai már halaszthatatlanokká lettek; de igazán nem lehet érteni e különös rendszert, mely 4% kamatozásra helyezvén el idegen helyre 2 milliónál több saját tőkéjét: az egyházkerületek és főiskoláktól kívánja azt, hogy ezek másutt törlesztés nélkül 6% kamattal jövedelmező pén-

zeiket mondják fel s adják oda *tőke-segélyül* az egyházaknak! Erre nézve, miután a legtöbb kiadható tőképpel rendelkező tiszántúli egyházkerület és debreceni főiskola pénztára sem volt képes a *tőkesegélyek* kölcsönképpen való kiszolgáltatására, sőt tudomásunk szerint a közelmúltban oly fennakadást okozott nálunk ez a dolog, a mit csakis buzgó világi főgondnokunk odaadó közbenjárása szüntethetett meg, csak annyit lehetne mondanunk: hát más egyházkerületek és főiskolák pénztáraitól hogy lehetne akkor várni a szükséges pénzek ideengedését?!

A közalapnak eddigi vesztesége, ha a tőke-kamatadón és kezelési költségen kívül 6% kamatos jövedelmet számítunk, már eddig többre megy 310.000 koronánál s ha tovább is a megkezdett úton haladunk: évenként többet fogunk 50.000 koronánál elveszíteni. Hogy mennyit tehattünk volna már eddig ily tetemes összeg felhasználásával s mennyi veszedelemnek állhatnók útját ezután: mindenki elgondolhatja. Legyen elég erre nézve csak egy példát felemlíteni: várhatjuk-e, kívánhatjuk-e, hogy további áldozatokra alig képes, mert anyagilag áldozatra képtelen tagokból álló gyülekezteinket csupán szavakkal és intésekkel — legyen az a szó a legszívrehatóbb, legyen az az intés a leghathatósabb, ki lehessen ragadni az iskolák tömeges államosításának igazán fenyegető örvényéből? Már eddig adhattunk volna évenként 20—30 iskolaépület felállítására, mert ezek hiánya okozza leginkább az iskolák odaengedését 20—30 ezer korona segítséget; ha pedig ezentúl minden évben 50 iskolára ugyanannyi ezer koronát áldoznánk: alaposan meg lenne gyógyítva a járványnyá változott kör s nem lenne szükségünk az egymást kisszebbítő s csak ellenségeinket örvendeztető tollharokokra. Ilyen nagyobb szabású segélyezés nemcsak egyes egyházvidékeknek, hanem a legtehetősebb egyházkerületnek erejét is túlhaladja; de a kerületek összesége a legnagyobb szükségletek fedezéséről is gondoskodhatik!

Videant consules!

Beregi.

TANÜGY.

Nagytisztelétü szerkesztő úr!

A beregmegyei iskolák államosítási ügyében kívánok ugyan szólani, mely előtt a sorompó lezáratott, de mert az ügy más stádiumba lépett, kérem: kegyeskedjék nekem a zörgetőnek felnyitni.

A ft. egyházkerület novemberi közgyűlésének, a jelzett ügyben, a beregi egyházmegyéhez intézett felhívása folytán egyházmegyénk elnöksége a periculum in mora événél fogva nem várva be a tavaszi közgyűlést, az államosító egyházak illetve községekbe az egyház ker. közgyűlés határozatában foglaltak teljesítése végett küldöttségeket nevezett ki.

Három küldöttségi eljárásról s azok eredményéről szándékozom értesíteni a nt. szerkesztő urat s kegyesége folytán az érdeklődőket. Kettőben küldöttségi jegyző voltam, s Beregen, mint közvetlenül érdekelt; tehát, mint szem és fültanú tehetem azt.

Kezdem *N.-Beregen*.

A ft. egyházkerületnek felekezeti iskolánk kényszerűle beszüntetését kérő folyamodására 242. sz. a. hozott határozatának kivonata megérkezvén, azonnal levelet írtam egyh. megyénk nt. espereséhez, melyben ismételtlen reá mutatva a forrásra, melyből a felekezeti

iskolát fel lehet tartani, óhajtasomat fejeztem ki az iránt, hogy vajha a nagys. gondnok úr jönne hozzánk, és pedig minél előbb az e. kerület határozatában foglaltak teljesítésére. Bár nem úgy volt tervezve: a nagys. gondnok úr a f. hó 9-ére kitűzött időben megjelent bennünket megjelenésével.

A presbiterium és községi képviselőtestület tagjai teljes számmal az egyházközség tagjai 129-en voltak egybegyülve. Mondanom sem kell, hogy a küldöttség tagjai szép beszédeket tartottak, mire meghozattak a határozatok: 1. a presbiterium és 2. egyházközség a felekezeti iskola fenntartását és fejlesztését óhajtja s a beszüntetést kérő folyamodványát visszaveszi 3. a községi képviselő testület igéri, hogy az egyházat az iskola fenntartásában és fejlesztésében segélyezni fogja; a segély mérvére vonatkozólag — az elkészítendő költségvetés alapján — érdemileg 30 nap múlva határoz; az állami iskola szervezésében folytatott tárgyalásokat beszünteti.

A mellett, hogy a határozatok egyhangulag hozottak, — a történeti hűség kedvéért — meg kell emlékezni arról, hogy egy kis incidens mégis volt. A presbiterium ugyanis a megelőző napon értekezletet tartott s bizonyos dologban megállapodott; e megállapodás valami csekélységben különbözött a hozandott határozattól s midőn a helyettes gondnok ezt előadni akarta, a küldöttség elnöke elég vehementer megvonta tőle a szót, mi annyival inkább fájdalmas benyomást tett mindnyájunkra, mert a felszólalás legkevésbé nem vesélyeztette volna a határozatot. Egy kis rákiáltásban én is részesültem azért, mert a soronkint 2—3 szót tartalmazó, a presbiterium és egyházközség határozatát magában foglaló 8 soros jegyzőkönyvet nem voltam hajlandó aláírni; nem pedig azért, mert benne ez a kifejezés használt: *az államosítást visszavonja.* (A beregi egyház ugyanis sohasem kívánt államosítani.) Mire a küldöttség is jónak látta kimerítőbb jegyzőkönyvet szerkeszteni.

Ki van hát mondva a beregi felekezeti iskola fenntartása és fejlesztése tárgyában az A. Vajha ilyen könnyű volna kimondani a B-t is! Hogy a V-ig mikor s miként jutunk, azt volna jó tudni? De hát reményünk van, hogy a nagys. gondnok úr, ki segített kimondani az A-t, résztvesz a munkában a V-ig.

Ezen tárgyhoz tartozik még az is, hogy a küldöttség azon bizonyítványokat, melyek igazolják, hogy az egyház presbiteriuma és közgyűlése az én indítványom alapján megtette a maga részéről az intézkedést a felekezeti iskola fenntarthatására még akkor, midőn az állami iskola szervezéséről szó sem volt; s hogy kontemplálva sem volt, hogy a lelkész tanítsa a vallást: nem fogadta el, azt mondva, hogy nem tartozik e dologhoz. A nagys. gondnok úr azonban, kivel az egyházkerületen mondottakból folyó hírlapi szóváltást simán — a szeretet lelkével — letárgyaltuk, megígérte, hogy jelentéstétele alkalmával a bizonyítványokban foglalt tényeket igazolni fogja. Én pedig az összeállított bizonyítékokat egy kérvény kíséretében az egyházmegyei közgyűléshez heterjesztem.

Som-ban a presbiterium és egyh. közgyűlés úgy oldotta meg a kérdést, hogy kimondotta a maga részéről a felekezeti iskola fenntartásának egész ABC-jét azon határozatával, hogy felekezeti iskoláját fenntartja, de nem fejlesztheti; az állammal folytatott tárgyalások iratait ad acta teszi; legyen úgy, mint régen volt!

Záponyban a presbiterium, községi képviselőtestület és egyházközségi közgyűlés egyhangulag kinyil-

vánította, hogy ők jól meggondolva cselekedtek, midőn az állammal iskolaszervezés céljából tárgyaltak és nem vonnak vissza semmit.*

Kiváló tisztelettel

N.-Bereg, 1901. febr. 12.

híve

Vigvári Mihály.

KÖZÉLETÜNK.

Főtiszt. és Méltóságos Kiss Aron püspök ur szövege az amerikai magyar reformátusokhoz.

Vállain 86 esztendő terhe s egy egész nagy egyházkerület administrációjának tömérdek gondja. Ha valakiről, ő róla a mi szeretett apánkról, ősz püspökünkről igazán el lehet mondani, hogy nincs ideje fáradtnak lennie. Ott látjuk őt mindenütt, hol közéletünk terein hathat, példájával lelkesíthet s ha volna itt a magyar hazában valaki, ki nem tudná, mi a kötelesség, — tőle megtanulhatja bizonyára. — Ő neki azonban mindez nem elég. Ifjú lelke mint sas röppen át az óceánokon s aggodó szeretettel keresi fel hitének ott az újvilágban élő cselédeit, hogy megvigasztalja, meg is biztassa azokat s éreztesse velök atyai szeretetének szelid verőfényét. Hogy így van valójában, im hadd hirdesse azt a következő szépséges püspöki szöveget:

Kedves hittestvérek!

Engedjétek meg nekem, ti magyar hazámnak fiai, ev. ref. magyar egyházunknak messze, távol idegenbe szakadt gyermekei, hogy mivel testi szemeimmel nem láthatlak titeket, s nem is adatik nekem út hozzátok, így e néma sorokban köszöntselek titeket, hogy Pál apostol szavaival élve „valami lelki ajándékot közölhetnék veletek, hogy ti megerősítettétek.“

Örömmel látom, hogy ti, bár messze távoztatok édes hazátoknak a földéről, nem hullatok szét, mint oldott kéve; elszakadtatok magyar ref. egyházunk tétől és emléjétől, de azért megmaradtatok idáig apáitoktól öröklött hitetekben; kérlek is benneteket, hogy a tudományok bármely szele által ne hajtassatok, hanem az igazságot követvén szeretetben, növekedjétek a Krisztusban.

Örömmel látom, hogy lelkeszeitek, kik részben szárnyaik alól, részben a testvér egyházkerületekből vannak kibocsátva hozzátok, felfogják magasztos hivatásukat, hogy ők semmivel sem gondolnak, sőt még az ő életük is nem drága, csakhogy elvégezhessek a munkát, csakhogy a ti lelkeiteket megtarthassák az örök élet bírására.

Örömmel látom, hogy ti a messze távolban az idegenek tengerében megállatok mint szikla rendithetetlenül, hogy életjelt adtok magatokról, hogy már Magyar Református Lapotok is van, mely szintén hinti és terjeszti köztetek a hitnek és a felvilágosodásnak jótékony sugarait.

Kérlek titeket, hogy maradjatok meg ezutánra is a hitben, a reménységben és a szeretetben; kérlek titeket vegyétek szívesen e testvéri leveletem, fogadjátok

* A dolgok illető fordulatának, eltekintve a záponyi határozattól mi felettébb örvendünk. Nem szabad mindjárt kétségbeesni; vasakarát, csüggedetlen kitartás, lelkesedés és lelkesítés csodákra segít s segítse is ezeket a küzdő egyházakat. „Si Deus pro nobis, quis contra nos“! Szerk.

az agg főpásztornak köszöntését „a mi Urunk Jézus Krisztusnak kegyelme legyen a ti lelkeitekkel Atyámfiai: Hittestvéri szeretettel vagyok Debreczen, 1901. február 19.

Kiss Aron,
püspök.

Levél a szerkesztőhöz.

Nagytiszteletű szerkesztő úr!

A Debreceni Protestáns Lap legközelebbi számában a congrua-ügyben közzétett miniszteri tervezet 3-ik pontja szerint „az utalványozás félelvi részletekben és pedig április és október hó folyamán fog megtörténni.

A február 4-én Budapesten ülésezett conventi bizottság e tervezetre vonatkozólag abban állapodott meg, hogy a folyó év tavaszán tartandó egyetemes Conventnek oly értelmű javaslatot fog tenni, mely szerint „a congrua összegek félelvi kiutalványozása ne április és októberben, hanem január és július hónapok folyamán történjék.“

Na már most vegyük csak komolyan gondolóra, melyik tervezet felel meg a segély valódi céljának?!

Ha január és júliusban kapjuk a segélyt, mit segít rajtunk? Januárban még úgy ahogy anyagilag van taán még egy kis eladásra való terményünk. Júliusban már aratunk 's azonnal segíthetünk magunkon, de azt megelőzőleg május, június hóban vagyunk leginkább szorult helyzetben, különösen a kik 2—3 gyermeket taníttatunk felsőbb iskolákban; ekkor kell vizsgák előtt őket kiváltanunk, illetve még tartozásban levő táptintézetit díjat, tandíjat, lakbért stb. kifizetnünk, hogy vizsgára bocsáttassanak s ha ekkor nem jó segedelem, még csak reményben levő terményeinket kell előre eladnunk, sokszor nagy károsodással, mert júliusban már késő! S eddig a congruának nemcsak segítő, de mentő eszköznek is kell lenni igazi célja szerint. Októberben? mondhatja talán valaki, még mi falusi congruás papok, nem vagyunk éppen olyan igen szorult helyzetben, — ekkor jönnek be egyházi terménybeli fizetéseink, azokból már és még segíthetünk magunkon! Igen csak-hogy éppen akkor van sokunknak ama szintén sok fizetése, mikor adó, házbér s. t. b. tartozásokat hajtának be rajtunk, nemde ekkor is éppen legjobb a segítség! Sose hajtsanak az intéző fórumok a polgári év kezdete és közepére, de a segélyezés kellő idejére! S vajha belátnák, hogy e tekintetben a ministeri tervezet helyesebb, czélszerűbb és indokoltabb a conventi bizottság javaslatánál, — az erdélyit nem is említve.

Jól tudom, hogy a kis ember szava nem hat fel a magas fórumokra: de mégis jóiesik, ha Nagytiszteletűséged előtt elmondhattam, hogy nekünk — hiszen csak nem mindnyájunknak — nem a farsang előtt, de aratás előtt keilene a segedelem.

Különben bocsánatot kérve, mély tisztelettel vagyok*
Bezdéd, 1901. február 12.

Nagytiszteletű szerkesztő úrnak

alázatos szolgája

Porcsolt Károly,

ev. ref. lelkész.

*Minden közérdekű felszólamlást szívesen veszünk és közlünk. Így ismerjük meg igazán bajainkat s így egyengetjük az utat a haladás és reformok előtt. Jelen esetben utaljuk tisztelt munkatársunkat a „Kongrua ügy“ czím alatt elmondottakra s aztán az a kérésünk minden lelkészársunkhoz, hogy egymással szemben lehetőleg kerüljük az „alázatos szolgája“-féle kifejezéseket. Ahoz a „*servus servorum Dei*“-féle czímhez felettébb veszedelmes történelmi emlékek fűződnek. — Kollegák, tisztársak vagyunk 's hozzánk a bizalmas s testvéries hang illik inkább, sem mint hierarchicus és divatos szótlamok.

Szerk.

A folyó évi egyházkerületi egyházi értekezlet M.-Szigeten.

A *máramaros-szigeti ev. reform. egyháztanács* február 2-án tartott ülésében határozatilag kimondotta, hogy a tiszántúli ev. reform. egyházkerület évenként tartatni szokott egyházi értekezletét ez esztendőben M.-Szigetre meghívja, s az elnökséget egyidejűleg meg is bizta, hogy kellő időben intézkedjék arról, hogy az érkező vendégek egyes családoknál elszállásoltassanak. Ezen ülésen jelentette be az elnök lelkész *Szikszay Zoltán* esperes az egyháztanácsnak, hogy *Timár Pál* régebben m.-szigeti, utóbb szatmár-németi lakos, a szigeti egyháznak leánynevelési célra 56 katasztrális hold földet hagyományozott, melyre nézve meghagyta, hogy soha el nem idegeníthető, s egyedül leánynevelési célra fordítandó. A derék polgár, a ki papi családból származott, e tekintélyes értékű hagyományával örök nevet biztosított magának a szigeti egyház történetében. — Ugyanekkor vett tudomást az egyháztanács *id. Szilgyi József* iparos azon kegyes adományáról is, mely szerint az egyház közönséges szükségleteinek fedezésére 200 koronát adományozott — Örvedetes kezdet az esztendő elején; adja Isten, hogy a nagyhivatásu egyház boldogulhatására folytatása is legyen!

Szikszay Zoltán.

Kongrua-ügy.

Korábbi szándékunkhoz képest eszme-cseme tárgyává akarjuk tenni a kongruának a kultusz-miniszterium téséről tervezett s lapunk febr. 9 diki számában ismertett utalványozási eljárást, felhíván lapunk érdekelte olvasóit, hogy amennyiben megfelelőbb, s minden irányban megnyugtatóbb módozatot tudnának javasolni, véleményüket nyilvánítani szíveskedjenek.

A szóban levő eljárási tervezet 1. 2. 5. 6. 10. pontjaihoz nincs miért megjegyzést fűznünk. A többi pontok közül a 3-ik és a 9-ik pontok kivánnak kiváló figyelmet, sőt még a 7-ikhez is lenne szavunk azok után is, a miket az özvegyi illetve kegyeleti évre eső kiegészítő összegre vonatkozólag már eddig is elmondottunk.

A 3-ik pont szerint az összegek félelvénként és pedig ápril és október hó folyamában lennének utalványozva. A tervezetben foglalt módozatokra abban a feltevésben tesszük meg észrevételünket, hogy itt úgy fogja fel a kultusz-miniszterium a jelzett terminusokat, melynélfogva a január-júniusi első félelvi részletet ápril hó folyamában, a július-decemberi 2-ik félelvi részletet október hó folyamában óhajtja utalványozni. Mivel ez a kifejezés, hogy „*ápril* illetve október hó folyamában“ nem zár ki olyan eljárást, hogy az utalványozás akár ápril és október végére essék: látni való, hogy ilyen terminus mellett 4 havit utólagosan, 2 havit előlegesen vennének kézhez lelkészársaink. Hogy ez így eléggé kedvezőtlen eljárás: azt azok is beláthatják, a kiket anyagi tekintetből nem is érdekel oly közélről a kérdés mint az illetményre jogosult lelkészeket.

Azt sem tagadom azonban, hogy ha a legközelebbiről érdekeltek mindegyikét megkérdezhetnők a terminusra nézve, aligha egy nem járnánk, mint a *gondviselő jóság*, ha az emberek ezerféle kívánsága szerint akarná vezetni az időjárás változásait, s adná az éltető napsugaras derűt, vagy hozná a tápláló esőfellegeteket. Volt alkalmunk már eddig is találkozni néhány megnyilatkozással, de a sok közül eddig csak egy ütött találóan a szeg fejére, midőn kifejezi, hogy nem bánja, akár mikor lessz is az a terminus, csak aztán egyszer már *legyen bizonyos!*

Igen találó megjegyzés. de ez elkeseredésében inkább az eddig tapasztalt, teljes bizonytalanság bélyegét magán hordozó rendszertelen eljárás felett tör pácát, s azt szatirizza.

A kérdés mérlegelésénél bizonyos magasabb nézőpontot kell keresnünk, ha igazságosak akarunk lenni. Tekintenünk kell nemcsak az illetményt váró lelkészek aprólékos érdekeit, melyek végre is soha egy kalap alá nem lesznek összehozhatók, tekintenünk kell a kezelési lehetőségét is, úgy a kultusz-miniszteriumban, mint azontul; tekintenünk kell bizonyos általános érdekeket is, a melyek a kicsinyes, speciális érdekek közül mint egyetemesek kiemelkednek. Ilyen felfogásból kiindulva a kultusz-miniszteriumtól *félévenként előre kérném* az utalványozást. Hogy miért nem április és októberben, hanem január és július 1-én, még pedig úgy, hogy a január 1-sői utalványozás a január-juniusi, a július 1-sői utalványozás a július-decemberi félévre vonatkoznék, azt fentebb kifejeztem, de itt is hangsúlyozhatom, hogy 4 óra utólagosan s csak 2 óra nyerni előlegesen az illetményt: ha nem is épen igazságtalanság lenne, de legalább is nagyon hátrányos módozat, főként ha még azt is számításba vesszük, hogy az utalványozás után körülbelül egy heti idő ha csak addig is, míg a kezelés gépezete az első indulás nehézségeit legyőzi, csakugyan eltelik. Ezt látjuk kivált a**ból** az időből, a mikor az első utalványozások alkalmával még az esperesi hivatalok utján ment szét a küldemény, bár a legnagyobb elismeréssel kell megemlékeznünk arról a bámulatos gyorsaságról, melyet az expediciálásnál a nt. esperes urak kifejtettek,*) a mi legkiválóbb bizonyítéka annak, hogy lelkészarsaik bajait ismerik, érzik, s ennek hatása alatt állanak, midőn a szükséges segíteni akarnak.

Azonban — bár biztosra veszem, hogy többek előtt különösnek fog tetszeni a mit mondani fogok — a félévenként előre beküldött összegeket csak évuegyedős előleges részletekben tartom célszerűnek szétküldeni a lelkészek kezéhez.

Erre két okom van. Egyik az, hogy mivel a szóban forgó eljárás módozat 4-ik pontja értelmében az utalvánnyal kapcsolatban az igényjogosult lelkészek névsorát is le akarja küldeni a kultusz-miniszterium: a folytonos személyi változások miatt ennek a névsornak az előállítására igen könnyen megkésleltetheti az utalványozás fogamatosságát és nem lehet pontosan, a várt időben kifizetni az illetményeket. Ha már most a félévi részlet az egyházkerületi pénztárnál készletben van, a személyi változás alá esett helyek kielégítésének felfüggesztésével, a többi várandóságokat legalább 2 évuegyedre lesz miből pontosan kifizetni.

A másik ok az, hogy a négy részletre osztott illetmények az eddig hallatszott köztudomásra jutott igényeket, szükségeket minden egyéb módozatnál megfelelőbben elégítik ki, midőn az egész év szükségének pótlására egyenletesen oszlanak el; végre is igen szokatlan a pénzben folyósított javadalmakat félévi részletekben előre szolgáltatni ki. Egyébiránt ha egyszer meg lesz nyerve a félévi előleges utalványozás a kultusz-miniszteriumtól: azontul az egyes egyházkerületekben mutalkozó igényekhez, kiv. nalmakhoz képest semmi sem állhat annak utjában, hogy más módozat alkalmaztassék a részletek szétküldésénél.

*) Egyetlen egy egyházmegyében történt meg, hogy majdnem 40 nap telt bele, míg a jogosultak az illetményhez jutottak. De azt hisszük, hogy itt is legyőzhetetlen akadály tette lehetővé a gyorsabb expediciálást, ha egyéb nem, hat a nyomtatott nyugtapéldányok előállítására s szétküldésére, vagy valami ilyesmi.

Az eljárási módozat 7. pontjában kifejezett rendelkezés teljesen ki akarja zárni annak a lehetőségét, hogy míg a lelkészi özvegyek gondoskodnak a hivatal ellátásáról, folytatólagosan részökre is folyósítsassék a megfelelő időre, tehát a lelkészi állomás rendes betöltéséig a kiegészítő összeg. Felette kívánatos, hogy a főtisztelt Convent kíséreljen meg mindent ennek az intézkedésnek a megváltoztatására. A szóban forgó pontozatban contemplant eljárást nemcsak igazságtalannak tartjuk, de előre látjuk, hogy kezelési zavarokra, nehézségekre fog bő alkalmat nyújtani. Az illetményeknek végre-valahára kialakuló összege *folytonos változást* fog szenvedni a megszakítás miatt, melyet az állomásnak bekövetkező rendes betöltése csak növelni fog. A ki az 1899. és 1900. évi személyi változások által okozott e nemü kalamitásokat ismeri: tudni fogja, hogy a tapasztalt bajokon csak az illetmények kontinuitása, megszakítatlan folytonossága segít.

Az eljárási módozat 8. pontja teljes határozottsággal kifejezésre juttatja azt, hogy a kultusz-miniszterium a számszerezett tételeket érintetlen összegben kívánja kifizettetni. De már a 9. pont alatt engedményt tesz, midőn a felsorolt tartozásoknak azt a részletét, mely arra és annyi időre vonatkozik, a mennyire a kiszolgáltattott összeg, minden további megkérdezés nélkül az illetékes helyre való juttatás céljából visszatartónak jelenti ki. Ennek a 9-ik pontnak egészen el lehet maradnia. Ezt követeli a következetesség a felfogásban, mely eddig úgy a kultusz-miniszterium — mint egyházfőhatóságaink részéről — bár némi ingadozás után is, eddigelé eléggé határozott alakban kiképződött. Mi ugyanis abban az erős meggyőződésben vagyunk, hogy ez újabb javadalmazás fizetőképesebbé tevé a lelkészeket, nem fog akadni közöttük ezentul csak egy is, a ki gyámintézeti tartozását készséggel és pontosan ne fizetné; és ha mégis találkozónék egy-egy késedelmeskedő: egy pár hanyag fizető mulasztása miatt nem lehet közel négyszáz lelkész ilyen kiskorúság alá helyezni egyházkerületünkben. Végre is ebből az illetményből csak ennek a mennyisége után esedékes nyugdíj-illetéket lehetne visszatartani; a javadalmazás egyéb neme után kirovottakat pedig nem. Ilyen kétféle illetékeszedéssel az intéző hivatalok munkája minden irányban megszorodnék, az elért eredmény pedig távolról sem érne fel a fáradsággal. És itt legyen szabad egy kis kitéréssel egy nem egészen tisztázott kérdésre hívni fel a közfigyelmet. Az általános felfogás szerint a kongruához jutott lelkészek az újabb javadalmazás után az országos lelkészi özvegy-árvai gyámintézet javára újabb megadóztatás alá voltak vonhatók. Ennek keresztül vitele sok bajjal, visszatetszéssel, tiltakozással sat. járt egy-egy helyen, s mivel a kérdésben talán conventi határozat, legalább olyan, mely minden félreértés kiküldését biztosította volna — még nem hozatott: folyvást bizonytalanság környezi a kérdést. Mi őszintén kifejezzük, hogy az eddigi javadalmazás után kirovott gyámintézeti illetékek kivül csak annyiban tartjuk jogosultnak az újabb illeték szedését, a mennyiben az eddigi, tehát a congrua előtti kivetés alapját 1200 koronánál kisebb összeg képezte. Sőt úgy igazságosság, mint kezelési tekintetek szempontjából teljesen a most megállapított 1200-koronás összeget látjuk legmegfelelőbbnek arra nézve, hogy az évi illeték kiszabásánál ezentul alapul vétessék. Nincs módunkban azt mérlegelni, vajjon egy ilyen változás előnyére válik-e az országos gyámintézetnek, vagy nem? De itt nem ez a határozó, hanem az *igazságosság*. Annak a nagy munká-

latnak a megbízhatóságát, mely igen sok oldalú vizsgálat után állapította meg a jövedelmek értékét, távolról sem ériszabadnteni, akár milyen alapon történt is a gyámintézeti illeték első kivetése alkalmával az alapul szolgáló érték meghatározása. S ez a kívánalom még jobban előtérbe kell hogy lépjen akkor, a mikor az 1600 koronás kiegészítés is megtörténik, a melynek sokáig késni nem szabad. E kérdést meg kell oldani előbb, mint az újabb kiegészítés megtörténik, kicsinyes kérdésnek nem ismerhetjük azt, a mi a lelkészi kárnak körülbelül $\frac{3}{4}$ részét igen közelről érdekeli, mert még ha az volna is, apró bajokból gyűl össze a nagyobb baj, a mit pedig közmegelegedésre kell idejében megelőzni, elhárítani.

Talán az unalomig terheltük eddig is t. olvasóinkat a kongruás bajok közlésével, de türelmüket kell kérnünk mindaddig, míg az ügy az egész vonalon a jogos kívánalmakhoz képest a lelkészi kar általános megnyugvása szerint rendezve nem lesz; hiszen az eljárási módokatoknak bármily irányu megállapítása nem fogja már az állam anyagi érdekeit érinteni.

Reá kell mutatnunk arra hogy célszerűségi tekintetek erősen megkivánták volna azt, hogy a kiegészítő összegek lehetőleg kerek számokban kikerekítve állapították volna meg, hogy így filléres tételek ne fordultak volna elő. Meg van annak a maga módja. Kivánatosnak tartjuk, hogy a személyi változásokra nézve kimondassék az, hogy a megkezdett hónap egésznek számítottatik; az eljárási tervezet 7-ik pontját teljes szigorúságában úgy sem lehet megtartani, mert a felvett illetmény leszolgálása előtt meghalt lelkész utódaitól a túlfizetést visszakövetelni nem lehet. A nap szerint való leszámolás sok bajjal jár; főként — mint eddig történt — abban az esetben, ha a miniszteriumban akarják fentartani a jogot a csonkaidőre eső részlet meghatározására is. Mert ez a meghatározás néha fél-évig is késhet, némely esetben eddig két éven át is késett. Addig pedig az egyházkerületi pénztárnál nem lehet függőben tartani az elintéztést, de meg az illetékes lelkészre nézve is hátrányos az ellátás késedelme. A pénztári hivatal pedig, kivált míg a szükséges adatok nem voltak beszerezve, nem tudott olyan elszámolást foganatosítani mindenkor, mely az utolsó fillérig egybevághatott volna a jó későn leérkezett miniszteri elszámolás összegével. Kivánatosnak tartjuk, hogy az illetményeknek az egyházkerületekben történt leküldése után a kezelésben országszerte bizonyos egyformaság, egybehangzóság vonuljon keresztül. Mindezek még olyan kérdések, hogy a közelebbi conventi ülésen felvehetők lesznek. Azt sem hallgathatjuk el, hogy mennyire igaz van az ág. evangélikusok egyik nagynevű püspökének akkor, a midőn kifejezte azt, hogy vajha a mindnyájunkat közösen érdeklő kongruaügyben a testvér protestáns egyházi főhatóságok együttes fellépéssel, egy nyomon járó intézkedéssel biztosították volna az új javadalmaszának még nagyobb mérvű előnyeit! E végből közös tanácskozások tartása lett volna szükséges. Ha az alkalom ennyire önként kínálkozik a testvéries érintkezésre, a midőn érdekeink nem egymással állanak szemben, a midőn tehát féltékenységről szó sem lehet: valóban csak üdvös lenne a vélemények kicserélése, az egyöntetű felfogás, az egyesített erejű fellépés minden irányban. Míg nem egészen késő: szívleljék meg vezérferfiaink szerény, de jóakarató észrevételeinket.

IRODALOM.

Kiss Áron összegyűjtött egyházi beszédei. Sajtó alá rendezte *H. Kiss Kálmán*. Első kötet. Közönséges évfordulati és alkalmi egyházi beszédek. Budapest, 1901. Kókai Lajos kiadása. 8° 191 l. Ára 2 kor. 50 fillér.

Egyszer hallottam életemben prédikálni *Kiss Áront*. A gönci *Károlyi ünnepélyen*. Mint hatalmas, szép papi alak magaslott ki a kathedrából. Már akkor is aggastyán volt, 75 éves. De még olyan egyenes, mint a nádszál. Homlokán glória, szemében szent tűz, ajkain az evangélium szívigható szózata, beszédében ke net, előadásában méltóság, egész lényén a homiléta vonzó szívessége ömlött el. Már első szavaival magragadta a figyelmet: „Hol jártok itt? Honnan, kinek hívására sereglétek ide? Mit kerestek ennyien e kicsiny városban? stb.” Aztán vitte magával a megfogott s ajkain csüggő lelkeket a békétülés, a vigasztalás, a reménység karjain. Valami olyan csudálatos varázs volt abban is, a mit mondott, abban is, ahogy mondta. Egyszerűség, közvetlenség, melegség áradt ki belőle. Semmi dagály, semmi páthosz, semmi pósolás. Nem hánytá gigászi munkával az Ossát a Pelionra. Nem kapkodott szüntelen a levegőbe. Olyan nyájasan, olyan természetesen, olyan keresetlenül prédikált, mint a hogy a hajdankori patriarcha szólhatottaz ő szeretett, népes családjá előtt.

A mit akkor tapasztaltam Kiss Áronnál, fokozottabb mértékben találok most összegyűjtött egyházi beszédeinek első kötetében. Göncön egy nagy országos, fényes közönség előtt szónokolt, de akkor sem tagadta meg magát s nem vetkőzött ki lényéből, — a beszédekben meg a falusi prédikátor áll előttünk, a ki híveinek atyja, tanácsadója, mestere, lelki-testi orvosa. Én nagyon elhiszem *H. Kiss Kálmánnak*, hogy éhezve, fázva is gyönyörűség volt őt hallgatni.

Beszédei nem nagyszabású műalkotások. Mit kerestek volna azok *Porcsalmán*? Olykor a homilétika szigorú határait is átlépik. Nyelvükben is megakad itt-ott némi, régebben közkeletű idegenszerűség és hibás szóképzés. De mindig nemesek, bibliai zamatúak, evangéliomszerűek, épületesek. Kiss Áron nem a *divatkeresztyénséget* prédikálja; nem jár a mindig változó *korszerűség* habtorlatai fölött. Krisztusi, tiszta *vallás-erkölcsiség*, józan, gyakorlati *életbölcesség* nyilvánul beszédeiben. Népies, de nem pórias; épületes, de nem utilitaris. Dogmákat nem fejteget; az üdvtannak tárgyalását nem viszi papi szószerkebe. Erkölcsileg neveli népét a hitre és az erényes életre.

Hatvan éves papi működését látjuk, mintegy tükörben, tanításaiban. Én Istenem! milyen nagy idő! Csaknem két emberöltő. Mennyi örömdetes és bús történet, hány ország- és világrázó esemény ment végbe azóta? Hány új gondolat, mennyi új eszme foglalkoztatta az elméket? Csudák valósultak meg, bámúlatos találmányok jöttek létre. És a világ ezen óriási változatában a Kiss Áron lába csak egyszer is meg nem botlik; nyelve félre nem szalad, ajka más hangot nem hallat. Tanításainak modora, stílusa, tárgya, szerkesztése, tartalma, szelleme, változatlan. A mint megírta 1837-ben még sárospataki diák korában legelső egyházi beszédét *Istennek az emberiség boldogításában kimutatott atyai szeretetéről*, azzal a végtelenül kedves egyszerűséggel, s meleg közvetlenséggel prédikál, mint püspök is, 1892-ben a debreceni nagy templomban *az igaz útról és a gonosz útról*. Miért van ez?

Azért, mert ő a Krisztust prédikálja „a Jézus Krisztus pedig tegnap és ma ugyanaz, és mindörökké ugyanaz léssen. (Zsid XIII. r.)

Kiss Áronnak tehát kiváló prédikatori érdeme, hogy emberi tanokra nem épít; a különböző eszmeáramlatok és az ingadozó napi közvélemény között mindig erősen áll a sziklafundamentumon, melyen kívül senki mást nem vehet. Szószékét az evangéliumi igazságokon túl semmi elv, nézet, párt, felekezet szolgáljává nem teszi. Csak a hazafi érzés, a magyar pap lángolása tör ki még belőle. Olvassuk csak el a XIII. beszédet 1859-ből, a patens szomorú korszakából! „Istennek inkább kell engedelmeskedni, mint az embereknek.“ Erővel teljes visszhangja az elnyomatás keserűségének. Hatalmas lüktetése a szabadságszerető szívnek. Semmi konkrét vonatkozás benne, mert azt Kiss Áron nem tartja összeegyeztethetőnek a papi kathedrával, de mégis érezzük, érezték bizonyosan a hívek is, hogy Isten a hazafi szíven át adja az ígét az ihletett pásztor ajakára. Majd a magyar prot. hitzsabadság zászlóját lobogtatja. Olvassuk csak a VI. beszédet! „A világ útja és az Isten útja.“ Akkor prédikálta, amikor 1848-ban indult, mint kerületi küldött. az Eötvös által összehívott conferentiára. Milyen megkapó, alkalmi exordiuma van! Szinte kínálkozik azután az egyházközpontok fejtegetés. Am Kiss Áron rá nem lép erre a sikamlós és veszélyes lejtőre. Marad az evangéliumnál.

De ha a korszerűséget eszméivel, tárgyával, formáival nem hajhássza is, nem zárkózik el a való élet nyilvánulásaitól, Ő, aki csendes musaeumban a canonoikat, confessiókat tanulmányozza, fordítja, magyarázza, történetüket írja, szobáján kívül lerázta magáról a tudós theologust, s mikor gyülekezete előtt a szószékben megáll, nem az elvont tudományt, hanem az eleven életet mutatja fel előttük. Örül, sir, gyönyörködik, retteg velük. Az évszakok változásakor, az árvizek idején s életök minden jelentősebb mozzanatainál. Hogy is éneklie meg Tompa a pap magasztos hivatását?

„Én az egyszerű nép öre vagyok,
Enyém jó- és balsorsának fele,
Örülök, sírok résztvevője vele.“

Igy tett Kiss Áron is, viszont ő is közli híveivel bűját, örömet. Mikor a kitudhatatlan Gondviselés elveszi tőle feleségét. Mikor 25 éves lelkészi pályájára emlékeznek vissza 1868-ban (164. sk. l.) Igy igazi *emléka* ez a kötet.

És milyen tiszta világos, átlátszó, könnyen érthető benne minden! Tárgy, szerkezet, gondolat, stílus. Talán épen e cél elérése végett fejt ki a szerző néhányszor tárgyát szabadabban, mozgó *homiliában* (XI--XIII. XV. etcet.) Csudálatos pedig, hogy a nagynevű szerző el nem hagyja magát ragadtatni, s gondolataival fennen nem csapong. Mert hiszen tudjuk, hogy ő *költő*. Szép lelkű apjától örökölte a poétai tehetségeket. Elomló, lyrikus kedély. Már Tompa a kívül baráti viszonyban volt, dicsérte költeményeinek szép gondolatait, csak technikájukon vette észre, hogy a versírás nem mindennapi foglalkozása. Persze, aki a történelmet kutatja, meg az adminisztráció ezerágával bajlódik, ritkán ér rá a lantot pengetni! De azért, sokszor felhúrozta hárfáját. Diák korában a pataki *Pantheonban* jelentek meg szép versei, azután a *Pesti Divatlapban*. Legtöbb dalt a vallásos buzgóság és áhitat csalt lantjára. Olvasni lehet őket a régebbi és újabb „Prot, Egyh. és Isk. Lapok“-ban, a „Lelki és Házi

Kincstár-ban, a „Lelkeszi Tár“-ban az „Énekügyi Előmunkálatok“-ban. Énekeiben a felemelő hit és a keresztyéni alázat párosul szép összhangban. De olvastam ezeken kívül más nemű verseit is. Egy feledhetetlen hatást gyakorolt reám. Üdvözlét Patakhhoz ifjú ságának vidám, szép helyéhez, mikor újra meglátogatja.

S. Szabó József,

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLEK.

— A debreceni ev. ref. tanítónőképző intézet nyilvánossági joga elismerve. A nagyméltóságú valóság és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur f. évi február hó 6-ról 5153. szám alatt kelt leiratával a debreceni ev. ref. tanítónőképző intézet felállítását tudomásul vette s ezzel részére a nyilvánossági jogot is megadta, oly feltétellel azonban, hogy ezen intézet első és második osztálya az 1901/2. és 1902/3. tanévek folyamán okvetlenül megnyitandó.

— A görög-pótló tanfolyam a sárospataki főiskolában. A sárospataki főiskola igazgató tanácsa felhívta a collegium köziskolaiszékét (közös tanári kar), hogy a görög-pótló irodalomra vonatkozólag adjon véleményét az igazgató tanácsnak. A köziskolaiszék bekerete a kérdésre vonatkozólag a gymnasiumi tanári kar véleményét, mint a mely illetékes első sorban e kérdésben. A gymnasiumi tanári kar egy három tagu bizottság munkálatát fogadta el, mely bizottságnak előadoja ifj. Mitrovics Gyula, tagjai Maklári Pap Miklós és Dombi László voltak. A gymnasiumi tanári kar az elfogadott munkálat alapján, a görög-pótló tanfolyamnak a revisionalis alakban való elfogadását ajánlja, kifejtve, hogy különösen az aesthetikai képzés érdekében sok jót lehet e tanfolyam alkalmazásától várni, annyival inkább, mert a tanterv-revisio elsimitotta azokat a kifogásokat nagy részben, melyeket eddig ellene emelni szoktak. A gymnasiumi tanári kar indítványa a köziskolaiszékben tárgyalás alá kerülve, ez 11 szavazattal 10 ellenében, tehát egy szótöbbséggel a munkálatot elvetette s határozatának terjedelmes indoklásával a tanfolyam mellőzését javasolta az igazgató tanácsnak. Kíváncsiak vagyunk, vajjon az igazgató tanács melyik javaslatot fogja elfogadni. Érdekesnek tartjuk s azért ide iktatjuk a köziskolaiszéknek a mellőzésre vonatkozó adatait: 1. A görög-pótló intézmény alkuszzerű jelenség a hazai gymnasiumi oktatás körében, mely már rég nem élne, ha visszavonás némelyeknek hiuságát nem sértené. 2. A görög-pótló intézményt, mint alkuszzerű jelenséget, nem tartja összeegyeztethetőnek a gymnasiumi oktatás eszméjével. 3. A görög-pótló intézmény mostani javított formájában is többet ölel fel, mint a mennyivel a gymn. növendék a négy alsó osztályban szerzett ismeretei mellett megbirkózhatik. 4. A görög-pótló irodalom által kitűzött célt, ami magát az irodalmi képzést illeti, a görög és magyar nyelvi oktatás körében eddig is meg lehetett és meg kellett valósitani; a képzőművészeti rész tárgyalása pedig nem gymnasiumba való. A szabad kézi rajz most is nyitva áll minden növendék részére. 5. Az aesthetikai képzés a gymnasium régebbi alakjában is megvalósítható, mert hiszen csaknem minden tantárgynak meg van a maga aesthetikai oldala, csak ki kell emelni. A képzőművészet termékeinek reproductionival is találkozhatunk tankönyveiben a növendék már az első osztálytól kezdve. 6. A görög pótló intézmény eredményei nincsenek egyenes

arányban a ráfordított költséggel. Plausibilisnek látszó a köziskolaiszek indokolása kivált laikusok előtt; szakavatott tanférfiu azonban könnyen megcáfolhatja őket. Mi is abban a véleményben vagyunk, hogy, a görög-pótló intézmény céltévesztett iskoláink egységét megbontó, divatszzerű intézmény; de a pataki köziskolai szek indokait nem látjuk kielégítőnek.

— **Kongrua hír.** Bár a Dunántúli Pr. L. utóbbi számában azt olvassuk, hogy a kongrua új évi részlete oda már ki van utalványozva: sajnálattal kell jelezniük, hogy egyházkerületünkhöz az illetmény lapunk zártáig még nem utalványoztatott.

— **A tiszántúli ref. középiskolai tanáregyesület közgyűlése.** A nevezett egyesület csak nem régen határozta el, hogy több fontos okból ezután közgyűléseit nem a nyári, hanem a húsvéti szünetben tartja. Így volt ez legközelebb Mezőtúron is. Ez évben a karcagi egyház hívta meg a tanáregyesületet, hogy közgyűlését ott tartsa meg, mint gymnasiumi székhelyen; kéri azonban, hogy a gyűlés idejét vagy a pünkösdi, vagy a nyári szünetre tűzze ki. Az egyesület választmánya nagy örömmel vette a karcagiak szíves meghívását, de a gyűlés határidejének eltolása nagy nehézségekbe ütközik. Pünkösdkor ugyanis országos tornaverseny lesz a fővárosban, a nyári szünet elején pedig az országos tanáregyesület közgyűlése lesz s ezek oly akadályok, melyek a mi gyűlésünk eredményét nagy mértékben kockáztathatják. Legközelebb választmányi gyűlés lesz e tárgyban, melyen beható megbeszélés tárgya lesz a közgyűlés ügye.

— **Nyilvános köszönet.** Bencze Zsuzsika k. a. Csökmő községi óvónő f. hó 17-én értékes áldozatot hozott az Ur oltárára. Egy sajátkezűleg himzett remek urasztalterítőt ajándékozott a csökmői ev. reform. egyháznak. A kisasszony nemeskeblű adománya igazán áldozat. Neki nincsen aranya, ezüstje, nincs egyéb vagyona, mint a napnak az a pár órája, a melyet az óvoda nehéz, poros légkörén, zsváján, fárasztó munkaköre színhelyén kívül tölt. S ime ő ezt a pár órát ajándékozta Urának, Istenének. Szabad légkör helyett szobába vonul, pihenés helyett himző asztal mellé ül, fogyhatlan türelemmel dolgozik, dolgozik heteken hónapokon át s midőn a nagy munka kész, egy örömkönnnyel egy hálás sóhajjal megáldja azt, s aztán az ő hűséges Urának Istenének oltárára ajándék gyanánt leteszi. „*En adtam mindezeket tiszta szivemből nagy jó kedvvel.* — Krón. I. XXIX. 17. Legyen szabad nekem, mint a csökmői ev. ref. egyház lelkipásztornának, itt a nagy nyilvánosság előtt köszönet gyanánt kérni Istent: hogy áldja meg ezen hűséges és alázatos szolgáló leányát hosszú boldog élettel a mi drága anya szentegyházunknak pedig adjon, sok ily — nemesen gondolkozó és cselekvő — lelkes tagokat. Csökmő, 1901. febr. 18. Bögös Lajos, ev. ref. lelkész.

— **A holt kéz vagyonáról** egyik francia lap („Revue“) igen érdekes cikket közöl. — Dumoulin Mór ugyanis beható tanulmányának végeredménye gyanánt leírja a francia kongregatiók vagyonának tanulságos statisztikáját. — Elmondja, hogy dacára a különböző s gyakran jelentékeny adóknak, melyekkel a „holt kéz“ vagyona a francia királyok által gyakran megterhelte, oly képtelen arányban szaporodott az, hogy Richelieu a clérus vagyonát az 1625-ik esztendőben az egész ország harmadrésére becsülte, mi *Vicomte d'Avanel* számítása szerint körülbelül 73 millió frank évi bevételt jelentett. Az 1759-ik évben 1800 klastrom volt és 1789-ben *Talleyrand* a papság vagyonát 2100

millióra tette 75 millió évi bevétellel. De a kongregatiók az 1792-ik évi augusztus 18-án kelt törvény folytán feloszlottak; azonban az 1801-iki konkordátum őket ismét életre hívta. — Igen érdekes, hogy ettől kezdve mint kumulálódik ismét a vagyonok. — Mikor 1889-ben a „holt kéz“ vagyonának a megadóztatását életbe léptetik, már akkor az 43 millióra rug. — 1856-ban még csak 6850 hektár földbirtokok van a kongregatióknak; 1859-ben már 14,660, — 1865-ben 17,342, — 1880-ban 46,520, — minnek a h. szonbéri értéke = 29,5 millió frank, — eladási ára 712. és 5 tized millió frank. Jelenleg a földbirtokok 48,689 hektár circa: 1100 millió értékben. Már most ha *Talleyrand* általában helyesnek tartott számítását összehasonlítási alapul fogadjuk el s tudjuk, hogy az 1789-ben 2100 millióra becsült holt kézi vagyon fele része az ugynevezett világi papság javára esett, könnyű kiszámítani, hogy a kongregatiók a francia forradalom napjaiban konfiskált vagyonukat alig 100 év leforgása alatt visszaszerezték. A mi pedig ezeknek a kongregatióknak megadóztatását illeti, régebben csak személyes adót fizettek és valamit az ingóságok után; 1880 óta aztán 3%-s jövedelmi adót is, de ez alól egyszerűen úgy vonták ki magokat, hogy jövedelmöket tőkésítették. Az 1895-iki április 10-iki törvény óta a szerzett újabb javak után már százalék fizetésre is kötelezve vannak s az 1901-ik évi állami budgetben ez 7 egész és 6 tized millió frankkal van előirányozva. — Könnyű tehát belátni, hogy a holt kéz vagyonának a kérdése bizonyos körülmények között a népekre nézve a megélhetés kérdése. Kevésbé gazdagabb nemzeteket, mint a milyen a francia, — p. o. — ott van a spanyol és az olasz nép — a holt kéz vagyonának tultengése innár koldusbotra juttatott. Hogy nálunk Magyarországon hova fejlődhetnek még e tekintetben a viszonyok, csak sejteni lehet; de az már ma is bizonyos, hogy az efféle javaknak a szaporodása éppen nem közönyös kérdés az államra nézve.

— **Értesítés.** Lelkész társaim közül többen panaszképpen említették részint előszóval, részint levélben, hogy egyházi beszédeim II-ik kötetének előfizetési felhívását nem küldtem meg nekik. A dolog úgy áll, hogy én tiszántúli egyházkerületünk összes lelkészeinek küldtem — alig néhány kivétellel — előfizetési felhívást s ha mégis többen nem kaptak volna, annak oka egy szerűen a postai pontatlan expedálásban keresendő. Egyébként éppen erre való tekintetből van szerencsém értesíteni a művem megjelenése iránt érdeklődőket, hogy az előfizetési határidőt márczius hó 20-ig ezennel meghosszabbítottam. Az előfizetési díj — mely Majtisa (u. p. Jánk) küldendő; — tudvalevőleg 2.50 fillér. Az első kötet ugyanennyiért kapható nálam, de már csak kevés számú példány fölött rendelkezem. Szíves tisztelettel Majtis 1901. febr. 6. F. Varga Lajos,

— **Lélek vásár.** Ez méltó neve a proselita fogdosás minden olyan nemének, mikor a pap a belső meggyőződésre rá sem hederítve, pénzen vett juhokkal szaporítja akla nyájait. Szennyes egy vásár biz ez s szenzálaai egy kategóriába sorozandók a kerítőkkal, sőt ezeknél is alábbvalók, mert a kerítő a nyomorútnak testét vásárolja meg csak; de a lelki gypmester az áldozat lelkére vadászik s az emberben az Isten képét alacsonyítja le. E mellett megháborítói az ilyen papok vagy világiak a társadalom békéjének is, mert az idegen nyáj őrizőit ellenaktóra kényszerítik, a mikor aztán nem egyszer ezek is a túlzásba esnek s kész a viszálykodás. Azért hát óvatosak legyünk mindenkor, s ha az efféle lélekvásárnak nesztét vesszük, arra igyekezzünk megtanítani

híveinket, hogy az adás-vevőnél mindig a rosszabbikat toldják.

— **Kalocsa Róza** a magyar prot. leány-nevelés és tanügy lelkes papnője, a helybeli felsőbb leány-iskola igazgatónője folyó hó 16-án esti 10 órakor életének 63-ik évében elhunyt. Úgyis, mint tanító, úgyis, mint író nő hervadhatatlan érdemeket szerzett magának s nem lesz könnyű feladat helyét pótolni. Érthető tehát, hogy halálának a híre városszerte nagy részvétet keltett s temetésén ott volt Debrecen színe-java. Megjelent ott természetesen a kollégiumi kántus is s szép imát s még szebb búcsúbeszédet mondott felette **Könyves Tóth Kálmán** költői szárnyalású szavakban méltatván az elhunyt derék nő érdemeit. Különbösen haláláról az elhunyt vezetése alatt álló intézet tantestülete a következő gyászjelentést adta ki: A debreceni ev. ref. egyház felsőbb leányiskolájának, az ezzel kapcsolatos tanítónőképző intézetének és elemi iskolájának tantestülete mély fájdalommal jelenti Kalocsa Róza igazgatónőnek folyó hó 16-án esti 10 órakor, életének 63-ik, tanítói működésének 37-dik évében hosszas betegség után bekövetkezett halálát. Hült tetemei folyó hó 18-án délután 3 órakor fognak az ev. ref. felsőbb leányiskolából — Kossuth-utca 33. szám — az ev. ref. egyház szertartása szerint a Kossuth-utcai temetőben örök nyugalomra tétetni. Debrecen, 1901. február hó 17. A debreceni ev. ref. egyház felsőbb leányiskolájának, s az ezzel kapcsolatos tanítónőképző intézetének és elemi iskolájának tantestülete.

— **A vetés idejének közeledtével** említés nélkül nem hagyhatjuk, a mit különben régen tud mindenki, hogy nincsen hazánkban czég, mely nagyobb bizalomnak örvend, mint Mauthner Ödön világhírű budapesti magkereskedése. Különösen megbízhatók gazdasági magvai, melyek közül impregnált takarmányrépa magjai párjukat ritkítják, de kertí magvai is minden versenyen felül állanak. Nagyon csodálkoznánk, ha akadna csak egyetlen hazai gazda, vagy kertész, aki külföldről hozatna magot, mikor — mint általában ismeretes — a Mauthner-féle magvak ép oly elterjedtek és közkedveltek külföldön, mint idehaza Magyarországon. Az idei 226 oldalra terjedő képes árjegyzékből — melyet kívánatra ingyen és bérmentve küld — is látható, mennyire megérdemli a Mauthner Ödön czég a világhírű nevet.

— **Ki akar egyéves önkéntes lenni?** Bizonyára akárhány fiatal ember van, ki annak idején tanulmányait félbehagyta s így a 3 éves terhes katonai szolgálatnak néz elébe. Debrecenben már évek óta sikeresen működik az országszerte kitűnő hírnevű örvendő **Lichtblau Albert**-féle miniszterileg engedélyezett katonai előkészítő tanfolyam, (tanbizottság: eddei Draugentz János m. kir. ny. honvédeztudós, Mayer Adolf cs. és kir. ny. őrnagy) melyben azon ifjak, kik még sor alatt nem állottak, foglalkozásukra és előkészütségükre való kintet nélkül rövidesen megszerezhetik az egyéves önkéntesi jogot. Felvilágosítást és prospektust készséggel küld Lichtblau Albert igazgató Debrecen.

— **Első Leánykiházasítási Egylet mint szövetség.** F. é. január hóban 1173 jutalékrész iratott be és nászjutalék fejében 18336 kor. 64 fillér fizettetett ki. Debrecen és Hajdúmegye vezérképviselője: **Baum Miksa Miklós-utca 11.**

— **Fertőző betegségek ellen,** melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szives figyelmét a „Krisztály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.“

Szerkesztői üzenet.

V. Gy. Csermő. Hiszen én azt magától érthető dolognak tartom, hogy mi, a kik egymást régóta személyesen ismerjük, most már még szorosabb frigyre lépünk a munka terén. — **A. K. Buj.** Már vártam. Bejött. Legközelebb! Szíves üdvözlét. — **Cs. E. Cleveland.** Minden úgy lesz: Egy számot kaptam abból a lapból; többet nem. Jól és okosan cselekedték, hogy megindítottak: szegény magyar testvéreink ott az új világban így talán nem szakadnak le végképpen a haza említről s megmaradnak hű reformátusoknak is. Közvetve üdvözlöm őket mind! Isten tartsa, óvja, segítse s testben-lélekben, anyagiakban és szellemiekben meggazdagodva hozza vissza őket mihamarább! Én a magam részéről szívesen megteszem, a mit tehetek. Annál fogva biztosan számíthatnak közreműködésemre is. Csak egy kis türelmet kérek! Most még a dékáni hivatallal összekötött adminisztráció rajtam van; de nem sok idő múlva ettől megszabadulok s akkor: megígérem! gyakrabban fogok szólani amerikai hitfeleimhez. — **V. I. Rév.** Közölni fogom. **G. P. Nagy-Kálló.** Nincs mitől félni! Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk!? Együtt vagyunk! együtt érzünk. Már a kövek is mozognak. Nagy örömmel, van, hogy reád is számíthatunk. — **L. J. Füzes-Gyarmat.** Ez a dolog nem nyilvánosság elé való, legkevésbé pedig a „Debr. Prot. Lap“ olvasói elé. Személyes jellegű az egész, s arra mutat, hogy „rothad valami Dániában“! Különbösen én, a ki magam is arra a vidékre való vagyok, rég tudomással bírok az önök egykor oly szép, oly békés egyháza belső viszályairól. Igazán fáj a lelkem, midőn ezt kell látnom! A magasabb a szentebb ügy érdekében kérem önöket, fogjanak kezét egymással s ne azt keressék a mi elválaszt, hanem a mi egyesít. — Erre van nekünk szükségünk. — **Az egyháztanácsnak Mikola.** Legyenek egészen nyugodtan. Miután arra kérnek, hogy „ne hagyjam el önöket“ megnyugtatóra kijelentem, hogy én semmi igaz ügyet nem szoktam elhagyni. — De ebbe a dologba nincs beleszólásom, mert hiszen igen helyesen bírói utra van terelve az egész kérdés. — Biróságaink pedig felül állanak minden kételyen. Azért hát várjanak csendesen s felejtsek el önök azt, a mit kétségtelenül olkeseredésükben irnak, hogy végső esetben „elhagyják vallásukat.“ Sokkal többet tartok az önök jelleméről, sem hogy ezt komolyan venném. Ez már a végső elzúllásra vallana. Elvégre is peres kérdésekben az egyik félnek vesztesnek kell lennie. Hogy jelen esetben melyik lesz az? Természetesen nem láthatom, de ismétlem: biróságaink igazságos volta iránt teljes bizalommal lehetnek és kérve-kérem önöket, legyenek is. — Atyafiságos üdvözléssel! Áldja meg a békeség Istene mindnyájokat!

Tartalom-jegyzék: A protestantizmus helyzete az ellen-
tées áramlatok között. Nagy István. — A városi nagy egy-
házak sorsa. Dr. Ferenczy Gyula. — Anyagi érdekeink. Beregi.
— Tanügy: Vigvári Mihály. — Közéletünk: Főtiszt.
és méltóságos Kiss Aron püspök ur szózata az amerikai
magyar reformátusokhoz. Kiss Aron. — Levél a szerkesz-
tőhöz. Porzsolt Károly. — A folyó évi egyházkerületi egy-
házi értekezlet M.-szigeten. Szikszay Zoltán. — Kongrua-ügy.
— Irodalom. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Chief-Office 48 Brixton-Road, Lendo, SW.

Valódi
ZAGORIAI

mellisyrup

kellemes és hasznos szer-
f. Inótteknek és gyerme-
keknek, görcsös köhögés
fojtó és számárhurutnál,
tüdőkatarrh. elnyálkásó-
dás és minden mellbaj el-
len. Váladékot megkönnyí-
ti. Egy üveggel küld az
összeg előleges beküldése
mellett **3 kor 30 fillérért**

APOTHEKER A Thierry' Balsam Fabrik

Pregradában, Rohitsch Savanyukut mellett.
Vigyázzunk az üveg elzáró ónjába benyomott
czégre: Thierry védangyal gyógyszerára. [3]

Uj paedagogiai mű!

Megjelent: **VADAY JÓZSEFTŐL.**

„A rajzoltató-földrajz oktatás gyakorlati vezérkönyve“

127 iskolatáblai előrajzzal és térképrészlettel ellátva.

Ára **2 kor. 80 fillér**, megrendelhető a szerzőnél. **Vaday Józsefnél Nagyváradon.**

A legjobb vizsgai jutalomkönyv

elemi és középiskolai tanulók számára:

A TANULÓK VEZÉRKÖNYVE

az erkölcs, jellem, hazafiságban.

Miniszterileg engedélyezett s a legkiválóbb elismerésben részesített mű.

Írta: **VADAY JÓZSEF** ig. tan.

Kapható a szerzőnél **Nagyváradon** kétféle kötésben **1 kor. 30 fillér** és **1 kor. 80 fillér** kedvezményes árban.

E műből a múlt tanévben **két kiadás** fogyott el.

Nagytiszteletű s tekintetes egyházi előljáróság.

Elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchényi-utca 1805. szám alatt volt,
1899. év november hó 1-től

Darabos-utcza 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jószágáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente **10—15 ev. reform. egyháznak** szolgálók munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szíves pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

A „NEUMANN M“ czég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hos zu sora óta, a mióta ez a czég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulaszták el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolidaritásnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinosság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek.

Pontos ezimre figyelni tessék.

Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár!